

La societat coral "Catalunya Nova"

Roger Alier

I. Presentació

A l'Arxiu Històric de Barcelona es troba, amb aquest títol, un manuscrit de 61 planes, d'autor anònim [1], l'interès del qual ens sembla prou gran com per a presentar-lo aquí, a tall de contribució a l'aplec de materials que cal fer per tal que algun dia pugui redactar-se una història de la música catalana, sòlidament fonamentada.

Diem això perquè estem convençuts que, fins ara, la història de la música catalana ha estat estudiada d'una manera autònoma, deslligada de tot context històric, partint d'una bibliografia sovint molt deficient, imprecisa o poc rigorosa.

En l'anàlisi que ens proposem fer del manuscrit de l'Arxiu Històric —anàlisi que no té altra intenció que la de posar a punt el manuscrit per a una ulterior utilització— podem trobar repetidament les proves d'aquesta manca de rigor que caracteritza la immensa majoria dels treballs que historien el fet musical català.

II. Descripció del manuscrit

Consta de 61 planes de paper quadriculat, escrites amb tinta, amb
45 lletra cuidada, en català (excepte, na-

turalment, quan reproduceix textos en castellà). L'ortografia s'adapta només en grau mínim a les normes de Fabra (1913). Tot i que l'autor resta anònim, com ja hem dit, és segur que formà part de l'entitat coral de la qual fa de cronista, ja que a la pàgina 41 diu: «Deya yo en una memoria llegida el dia 10 de maig de 1919...», i a la pàgina 47 clou la redacció dient: «y prou per avuy; d'aquí un quan temps penso afegir y si nó altre company que'l meu carrech representi y aixis vullga ferho, altres notas...». L'autor té, doncs, un càrrec dins de «Catalunya Nova» i figura, per tant, en la llista del Consell Directiu (1919) que trobem a la pàgina 60. El que no podem saber és si la tasca de cronista fou confiada al Secretari 1.er, al Secretari 2.^{on} o bé al Bibliotecari, que són els tres càrrecs que semblen més adients per a aquesta comesa.

El redactat no és pas gaire àgil; sovint s'hi utilitzen expressions de motlle per a referir els èxits assolits per l'entitat coral. La narració és, a més, desigual en extensió, ja que el període 1895-1900 ocupa les primeres 40 planes, mentre l'etapa 1901-1919 només n'ocupa vuit. Ben cert,

[1] Arxiu Històric de Barcelona (AHB), Ms. A-289.

però, que l'etapa més destacada de la coral «Catalunya Nova» és la primera. Les planes restants són dedicades a reproduir dedicatòries de persones eminents que les estamparen en un «Llibre d'or» de l'entitat [2], i a consignar els Consells Directius de la fundació i de l'any 1919.

Les 48 planes descriptives no són pas una relació exhaustiva de les activitats de la coral «Catalunya Nova»; el mateix autor, en algun punt, confessa que no té més informació a mà, ja que en acabar l'any 1900 diu: «Y prou per l'any 1900, encar que crech debía ferse quelcóm més, empró per manca de detalls tinch que finir la resenya en aquest més...» (pàg. 40).

Aquesta *Memòria-Històrica*, però, és suficient per a permetre, d'una banda, evidenciar les inexactituds de les obres que alludeixen a «Catalunya Nova» i al seu director i fundador Enric Morera, i de l'altra, donar indicacions per a consultar fonts d'informació que completin el panorama que el manuscrit només esbossa.

Aquesta és la tasca que hem intentat dur a terme amb les anotacions al text, que reproduïm íntegrament a continuació, i amb una síntesi dels materials aplegats amb la qual cloem aquesta aportació.

III. Memòria-històrica de l'Entitat Choral Catalunya Nova

Any 1895-1919

Fou l'any 1895 y en el mes de Juliol [3], quan un bon nombre de companys que sentien dintre seu un amor viu per l'obra de l'apòstol Clavé, l'Art y la Cultura, que fondaren la *Catalunya Nova*.

Sots la direcció de son mestre fundador en Enric Morera, començaren aquets cantaires la tasca que s'havien imposat, organitzant encara no a l'any de sa fundació el primer concert íntim que fou donat en el majestuós saló de *L'Ateneu Barcelonès*, lo dia 7 de Març de 1896 [4]. Les obres cantades en aquet primer con-

cert foren: *Els Pescadors*, *Cançó de taborerna*, *Barquejant*, *Els Xiquets de Valls*, *Flors de Maig*, *Cançó del Caçador*, *Sant Ramon* y *Himne dels Artistes*.

Explendit programa y ¡bon començament! Heus aquí alguns fragments de varis diaris al resenyar la festa.

Diu «La Vanguardia»:

«En la hermosa rotonda del *Ateneu Barcelonès* dió anoche la primera de sus sesiones públicas la sociedad coral *Catalunya Nova*, organizada y dirigida por el maestro Morera.»

«Acabamos de oir aquellos cantos, ora rebosantes de ternura y amor ora pintan-

[2] No cal dir que aquest «Llibre d'Or» no l'hem pogut localitzar, ni tampoc cap dels documents de l'entitat, que potser rau en algun arxiu particular.

[3] La data de fundació de «Catalunya Nova» (14 de juliol de 1895) ha estat publicada correctament per Mn. F. Baldelló a *La música en Barcelona...*, p. 164. Però l'*Enciclopedia Espasa* (article MORERA, volum 36, p. 1.034) s'equivoca i diu 15 de juliol de 1896, i per tant, totes les enciclopèdies posteriors, diccionaris musicals, etcètera, repeteixen l'error. I no solament les enciclopèdies: M. SAPERAS, en *El mestre Enric Morera* (p. 69), dona com a data fundacional el 14 de juliol de 1896, tot i que després parla de concerts anteriors a aquesta data. R. PLANES, en *El mestre Morera i el seu món*, també s'equivoca i diu 14 de juliol de 1893. Error d'impresma? No, perquè a continuació esmenta l'«Orfeó Català» «instituit dos anys abans, el 1891»; més avall dona 1894 com a data del primer concert. Finalment Enric JARDÍ en *Els Quatre Gats* (p. 157) en situa la fundació el 1885! Si d'aquest conjunt d'imprecisions treiem una conclusió pessimista de les nostres obres de consulta, podem aconsolar-nos observant les respostes de tota mena que trobarem si cerquem la data de fundació de la «Schola Cantorum» de París en els diccionaris i manuals francesos.

[4] Aquest fou el veritable primer concert de «Catalunya Nova». Quinze dies més tard, el 22 de Març de 1896, se celebrà el segon, que era el primer dels «concerts públics», amb programa de mà, a l'estil dels que feia la societat coral «Euterpe», de la qual procedia bona part dels membres de «Catalunya Nova». Això fa que molts autors creguin que el primer concert fos el del 22 de Març. En tots dos concerts fou cantat el mateix programa.

Tot l'any 1895 y en primer de febrer, gràcies a
un bon nombre de companys que sentien
dentre un amor viu per l'obra de l'
oportet Clavé, l'Art y la Cultura, que fonderen
la Catalunya Nova.

tot la direcció de son mestre, fundador en Ricard
Morera, començaren aquell cantarel la tasca
que s'havien imposat, organitzant enar mo
a l'any de sa fundació el primer concert
intim que fou donat en el majestuós saló de
l'Ateneu Barcelonès, lo dia 7 de Març de 1896.

les obres cantades en aquest primer concert foren:
Els Pescadors, Cançó de la Berra, Barquejant, Els
Xiquets de Valls, Flors de Maig, Cançó del Caçador,
Tant Ramon y Himne dels Artistes.

Extendit programa y bon començament!
Heuraquí alguns fragments de varis diaris
al referir la festa.

Facsímil
del comienzo
del manuscrito

do con vivísimos colores el bullicio y al-
gazara de un pueblo viril que se divierte,
ora vibrantes de entusiasmo como el ma-
gífico *Himne dels Artistes*, canto sublime
al espíritu de los humanos, al triunfo de
la verdad... vibran todavía en nuestra
alma aquellas notas llenas de religiosa un-
ción, ora desbordándose en una alegría
orgiaca, y no se puede hacer más, no en
estos fomentos que aplaudir con entusias-
mo ardoroso al maestro Morera y a los
coristas de la *Catalunya Nova* pues to-
dos lo merecen.»

«La velada de anoche es de aquellas
donde se goza y se aprende, de aquellas
que no se olvidan jamás... por esto nos
creemos en el deber de dar las gracias
por ella al maestro Morera y a la *Cat-
alunya Nova* y ahora solo nos falta de-
cir que aguardamos con ansia la segunda.»

«Veu de Catalunya»:

«No'ns enganyaren nostres presenti-
ments. Los coristes canten amb un ajust y
una afinació que tot seguit van conquistar
les simpaties de l'auditori. Tant les com-
posicions de nostre inoblidable Clavé com
les dels altres autors, obtingueren una
acabada execució, distingintse sobretot la
que saberen dar a *Los Xiquets de Valls*
den Clavé.

En resum: la vetllada musical de l'Ate-

neu Barcelonés fou una completa victo-
ria per la *Catalunya Nova* que'ns ha vin-
gut a provar que, fins desconeixent lo
solfeig bona part de sos coristas, es posi-
ble obtenir la justesa que distingeix als
mellors orfeóns.»

«Diario de Barcelona»:

«Actualmente consta de cerca de ochenta y tantos coristas, entre hombres y niños y llamó la atención de la concurrencia que llenaba el salón de actos del *Ateneo* por el grado de precisión y ajuste que han llegado a alcanzar bajo la enérgica batuta del maestro Morera. Se revelaron estas cualidades principales en los *Pescadors*, *Los Xiquets de Valls* y *Flors de Maig* de Clavé y en las cuatro canciones de Mendelshon.» [5].

[5] Del dia 9 de març de 1896, edició de la tarda, p. 2.978. Comença dient: «...(tuvo lugar) la presentación al público de la Sociedad coral «Catalunya Nova», dirigida por el maestro Enrique Morera y formada por elementos disgregados de la sociedad «Euterpe» y otros nuevos que se le han venido uniendo después». Després es refereix a la segona part del programa, durant la qual fou interpretat el Tercet op. 29 de Vincent d'Indy, per a piano, clarinet i violoncel, i diu: «...eje-

«Renaixensa»:

«La música del programa era ben difícil, essent d'aplaudir hi figuresin además de les de nostre immortal Clavé, obres de verdader mèrit qu'estan en boga en altres països. Casí totes les peces foren repetidas essentho duas vegades la cançó *Sant Ramón*, una de les millors interpretades.»

«Revista del Ateneo Obrero de Barcelona»:

«A la simpática sociedad coral *Catalunya Nova* le estaba reservado dar principio y fin a la velada, así es que al último número del programa se añadió la popular cantata de Clavé *Los Xiquets de Valls*, la cual fue ejecutada con tal ajuste y afinación que arrancó unánimes aplausos que se prolongaron hasta que dicha sociedad, para corresponder a la distinción que era objeto dió fin cantando la no menos celebrada canción de Clavé *De bon matí*.»

Aquet fou el primer concert de *Catalunya Nova* y com se pòt veure el seu primer y esplendorós exit, que li valgué mes tart un diploma honorífich de l'*Ateneu* quin s'honra amb les firmes de dos il·lustres catalans que són en Joan Maragall y en Angel Guimerà, soci honorari de nostre entitat.

Y heus aquí com aquets braus cantaires no dantse moment de repòs, llenzan a llum pública el següent manifest que diu çó que segueix [6]:

Manifest. Al publich.

«Ens presentem per primera vegada en publich quan encare no fá un any de la fundació de la societat que'm titulat *Catalunya Nova*. Aquet sol nòm pot indicar les nostres aspiracions y les nostres confianças. Desitjem trevallar en tota la mesura de nostres forces pel bé de l'art musical de la terra.

»Identificats amb lo nostre mestre, estém fundament convençuts de que'l conreu de la cançó popular catalana y de les obres mestres corals d'altres països ajudarà al desenrrotllament de la música coral de la terra, tant ben inaugurada per l'immortal Clavé y de que contribuirà al mateix temps a l'educació musical de nostre poble y a la producció d'obres nacionals de veritable mèrit artístich. Aquesta és la tasca qu'ens hem imposat: en ella dedicarem tots els nostres esforços.

»Si además els veiem coronats per l'exit, estarem contents d'haver treballat pel bé de l'art de la terra catalana.»

Y es presentan en el *Teatre Novetats* a donar el primer concert popular [7]

4
que com el donat a l'*Ateneu*, li val un exit grandió per part de publich y prempsa tota [8], que elogiá la formosura de *Els Xiquets de Valls*, *Flors de Maig*, *Barquejant*, *Himne dels Artistes* y sobre tot la bella composició del mestre Morera, *Sant Ramón*.

En aquet concert eren cantaires, 50 homes y 30 nois.

Es el dia 14 de Juny quan nostre entitat se presenta per a segona vegada en publich [9] al *Teatre de Catalunya* — *Il·luminado* — amb un programa esplendit, cantant tres peces noves que son: *El Somni d'una Verge*, d'en Clavé, *La vetlla dels conjurats*, lletra d'en Eichendorff, música de Mendelshon y *El Compte Arnau* (estre-

cució escelente en todos conceptos: los señores Pellicer, Casals y Guadayol oyeron muchos aplausos. El joven violoncellista Casals, à quien se escuchaba de nuevo en público después de sus dos años de pensión fuera de Barcelona, ha llegado a cumplir todo lo que prometía su talento precoz de concertista...»

El manuscrit no esmenta la crònica del diari «El Diluvio», del 10 de març de 1896 (edició del matí), p. 14, que conté més detalls: «...En las tres o cuatro (piezas) que se cantaron de Clavé notamos que se les daba un colorido distinto del que le dan nuestras sociedades corales...» i «...Los señores Quintas, Pellicer, Casals y Guadayol tocaron una composición de Vincent d'Indy para nosotros — perdón, señores modernistas — bastante ininteligible».

[6] El *Manifest* figura a la pàgina 2 del primer número de «Catalunya Nova», periòdic-programa que s'editava per als concerts populars (vid. infra, III, Les publicacions de «Catalunya Nova»), aparegut el 22 de març de 1896. Després del text hi ha els noms de 53 cantaires, que són, per tant, els que iniciaren l'existència de la coral.

[7] Ja hem dit (nota 4) la confusió que això ha produït a l'hora de citar el primer concert donat per «Catalunya Nova». De tota manera, Luis Lamaña (*Barcelona filarmònica*, pp. 172-173) dóna referència exacta dels dos concerts; els errors, doncs, s'originen sovint per no haver consultat la bibliografia existent.

[8] Entre altres, el «Diario de Barcelona» del 23 de Març de 1896 (ed. de la tarda), p. 3.586, que comenta «la inmensa concurrencia que llenaba el espacioso teatro de Novedades».

[9] «Catalunya Nova» (periòdic-programa), any I, núm. 2, 14 de juny de 1896.

5 no) d'en Morera que tingué que repetir-se tres vegades igual que *La Marsellesa*, qu'es cantà fora de programa.

Podria trascriure aquí, retalls de periòdics [10], pera que's vegés l'aclaparador exit obtingut, més no ho faig per a no fer pesada aquesta *memoria-història*.

Y sens donarse repòs, el dia 28 del mateix més [11], dona *Catalunya Nova* son tercer concert popular al mateix *teatre Eldorado* y que com els anteriors, fou aplaudit amb entusiasme gran.

Després d'aquet concert creu el mestre preparar tasca nova per altre concert que més endavant resenyaré.

El dia 3 de Novembre, reb la *Catalunya Nova* la visita dels llorejats y pulcres artistes, mestres compositors, *Mr. Chausson* [12] y *Crickboom* [13] que varen ser rebuts amb grans mostrars de afecte y aplaudiment.

Després de breus saluts, el mestre Morera reuní el chor que cantà en honor a dits senyors les següents composicions: *Sant Ramón*, *Xiquets de Valls*, *Compte Arnau*, *Flors de Maig*, *Cançó de taberna*, *Marsellesa* y el poema del mestre Morera, *l'Etern combat* que meresqueren les mes sinceres lloances de dits mestres y emportantse *Mr. Chausson* el *Sant Ramón* per a ferlo cantar a els *orfeons de París*.

Nostre entitat conserva el retrat de dit mestre amb dedicatòria.

Dies després, çó es, el dia 8 del mateix més i el dia 19 de Desembre, torna altre volte a rebre nostre entitat la visita d'aquets mestres, acompanyats aquesta vegada pels no menys famosos artistes *Ysaye* [14], *Guille* [15], *Angenot* [16] y *Gillet* [17] davant de quins es dona un bell concert en quin es cantà per a primera vegada el *Plany* de nostre mestre y que meresqué grans elogis per a la seva formosura, igual que les altres composicions que's cantaren.

Y heus aquí explicada a grans gambades la tasca portada a terme per la *Catalunya Nova* durant l'any y mitj de sa fundació y actuació.

Y pasém a lo que's va fer en l'any 1897.

Es el dia 7 de Gené que's don una vetllada en el local social de *Catalunya Nova*, en quina a mes de pendrer part el chor y cooperaren els eminents artistes *Crickboom*, *Guille* y en *Eduard Granados* (sic), mort tragicament en el vapor *Suxex* (sic), torpedejat per un submarí alemany quan venia dels Estats Units d'América cap a Europa.

No cal dir el grandióx exit que tingué aquesta vetllada que fou premiada amb llarchs y sorollosos aplaudiments d'una distingidíssima concurrència que omplena-va de gom a gom nostre sala d'espectacles.

Y es en data del 30 del mateix més quan se dona altre concert en *L'Ateneu Barcelonés*, hont s'hi cantà, entre moltes altres, *Marinesca* d'en Brull y Morera que fou premiada amb forts aplaudiments per a lo bonica y justesa en cantarla. Y d'aquí

[10] «*Diario de Barcelona*» del 15 de juny de 1897 (ed. de la tarda), p. 7.186. No cal dir que cau fora de l'àmbit d'aquest treball la localització de totes les cròniques dels concerts a la premsa barcelonina. Esmentem únicament els que ens ha calgut localitzar per a resoldre problemes concrets.

[11] «*Catalunya Nova*» (periòdic-programa), any I, núm. 3, 28 de juny de 1896.

[12] CHAUSSON, Ernest (París, 1855-Limay, S. et O., 1899). Compositor francès, deixeble de César Franck. Formà part de l'anomenada «escola franco-belga», i com molts dels seus membres, visità sovint Catalunya. Assistí a concerts i a alguna «Festa modernista» de Sitges. Les seves obres més recordades avui dia són la seva Simfonia, op. 20, i un *Poème* per a violí i orquestra, op. 25.

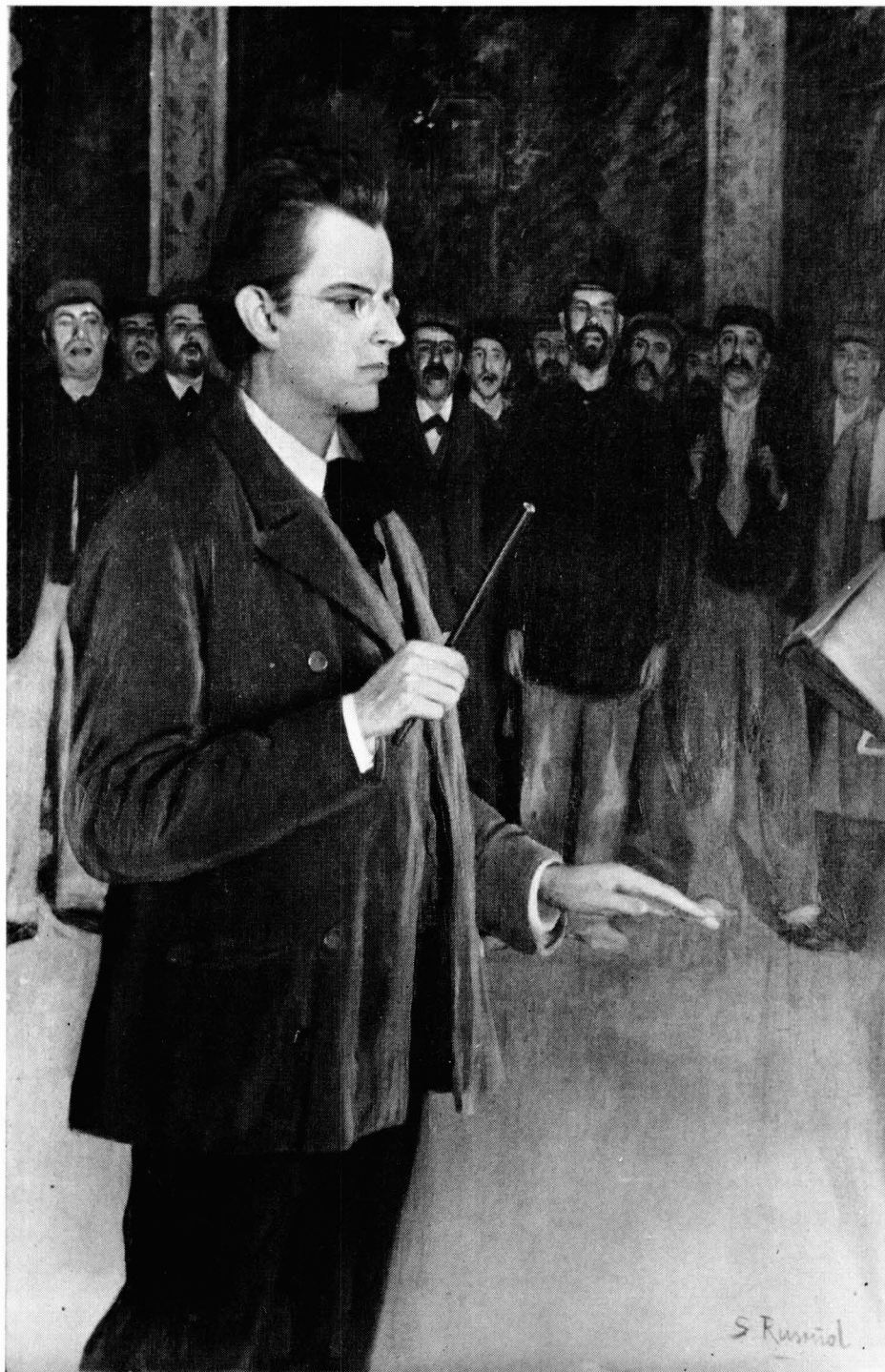
[13] CRICKBOOM, Matthieu (Hodimont, Bèlgica, 1871 - Brusselles, 1947). Violinista. El 1895 vingué a Barcelona amb els altres membres del seu «Quartet Crickboom»: Laurent Angenot, Miry i Henri Gillet. L'any següent retornà amb ells i des d'aleshores, fins ben entrat el segle xx, residí a Barcelona; formà un trio amb Pau Casals i Enric Granados i el 1897 fundà la «Societat Filharmònica de Barcelona», amb elements procedents de la dissolta «Societat Catalana de Concerts».

[14] YSAYE, Eugène (Lieja, 1858 - Brusselles, 1931). Com Chausson i d'Indy, freqüentà també alguna «Festa modernista» de Sitges i es presentà com a violinista a Barcelona el 1896. Hi actuà repetidament des d'aleshores, com també per tot Europa i Amèrica. Autor de sonates, concerts, etc. per a violí.

[15] GUIDÉ, ? (? - ?). Oboïsta. Formà part del grup de músics franco-belgues que actuà sovint a Barcelona a la darrereria del segle xix i també al Cau Ferrat de Sitges. Dirigí el Théâtre de la Monnaie, de Brusselles (1900-1914).

[16] ANGENOT, Laurent (? - ?). Violinista, també membre del grup esmentat. Formà part del Quartet Crickboom i fou professor d'una Acadèmia fundada per la «Societat Catalana de Concerts».

[17] GILLET, Henri (? - Brusselles, 1897). Violoncellista, membre del Quartet Crickboom. Morí l'estiu següent (cf. «Butlletí de la Institució Catalana de Música», núm. 10, agost 1897, pp. 2-3).

Enric Morera
dirigint
«Catalunya
Nova». Oli de
Santiago Rusiñol.
(Cau Ferrat,
Sitges)

pasém a 18 de Juliol que don nostre entitat lo quart concert popular amb un èxit també esplendent en el desaparegut *Teatre Jardí Español* [18].

El chor en aquet concert era compost de 70 homes y 40 noís, quina cosa demos-

tra el bell floreiximent que de dia en dia, prenia nostre entitat.

[18] «Catalunya Nova» (periòdic-programa), any II, núm. 4, 18 de juliol de 1897.

7 No deixant may de treballar per a conquerir nous lloers, mestres y cantaires es preparan per a dar altre concert vocal y instrumental y aquet es dona el dia 7 d'Agost al *Teatre Lirich* [19], prenenthi part 100 homes cantaires y 80 profesors d'orquestra. Es cantaren *Marinesca*, *El Comp-te Arnau*, *Els Segadors*, *Sant Ramon*, *Plany*, *Els Emigrants d'Irlanda*, *El Rosinyol* (estrena) y el *Chor n.º 3 de les Camellans* de l'Ignaci Yglesias y Morera.

Feren de solistes en aquet concert els companys Gil y M. Morales Pareja [20], arcalde que ha sigut de nostre ciutat comptal.

Encar servant en el fons del cor l'alegria y la remor de la victoria d'aquet concert s'en dona altre en la simpatica vila de *Sitges* y en els *Jardins del Retiro* en la nit del 8 de Setembre.

Tingué exit? ¡No cal dirho!

Durant l'Octubre reposan los cantaires una mica y el Novembre tornan a la tasca donant un concert el dia 20 al «*Casino Andresense*» y'l 4 de Descembre al «*Circol «La Granada»*» y fineix l'any per a *Catalunya Nova* ben profitós en gloria y lloers.

Pasém a continuació a resenyar la tasca de l'any 1898.

En el dia 17 de Gené y en son estatge social don un concert vocal y instrumental, com també dona una conferencia sobre l'Art, en Santiago Rusiñol.

El dia 1er. de Febrer *Catalunya Nova* convida al poble de Barcelona al gran concert vocal y instrumental que te lloch lo dia 10 del mateix més al *Teatre Lirich*, amb la cooperació de la *Banda Municipal* y a benefici dels perjudicats per a les inundacions dels rius Llobregat y Besós.

L'exit gran d'aquet concert el trascrich per mitjà de la premsa.

«La Publicidad»:

«Una comisión de la Sociedad coral *Catalunya Nova* presidida por su director señor Morera ha visitado este medio dia al señor Alcalde con objeto de hacerle entrega de la cantidad recaudada en la función celebrada en el *Teatre Liric* a beneficio de los perjudicados por las inundaciones en esta provincia.

El señor Collaso ha agradecido en nombre de los damnificados el desprendimiento de esta sociedad que ha contribuido a la suscripción con el producto del concierto de referencia, que asciende a 575,75 ptas.»

Aquet fou l'exit material, aném a transcriure l'artistich.

«Protección Nacional»:

«*Els Pescadors* dirigidos por la genial batuta de Morera huyen de todo lo ecléctico, detentando un característico sello que no hemos visto en ninguno de los orfeones de Cataluña, resultando mas vigorosos, mas populares, mas llenos de vida, y sobre todo más reales. Para acallar los atronadores aplausos fué precisa la repetición, y como si no bastara todavía, tuvieron que repetir por cuarta vez *Els Segadors* y tras estos el *Plany* por vez tercera y si posible hubiese sido complacer el público, el programa se hubiera tenido que repetir.»

«La Renaixensa»:

«Notabilisim siguié el concert efectuat avans d'ahir en lo *Teatre Lirich* a benefici dels perjudicats per les darreres inundacions.

Hermosisima resultá ser la cançó popular del mestre Morera que s'estrená *Montanyes del Canigó*, obligant lo publich a repetirla diferents vegades, aixís com les demés y especialment *Els Pescadors* de Clavé que sigueren executats admirablement.

Per acabar, dirém que aquet concert de *Catalunya Nova*, fará época en los anals artistichs de nostre ciutat.»

Per un igual resenyen la festa els diaris «Publicidad», «Lo Regionalista», «La Vanguardia» (sic), «Diario de Barcelona» y «Diluvio».

Y pasém tot seguit a resenyar l'excursió artística feta a *Tarragona* amb motiu d'un concurs de chors y ahont guanyá nostre entitat el mes gran premi per la formosura y justesa, en cantar les composicions marcades en el programa y altres lliures.

Si bé aquesta excursió fou gloriosa, també fou de disgust y cnutj, enutj causat per els chors d'altres entitats que no contentas amb sa sort, volgueren fer nostre gran triomf, de fel, estripant en moment no pensat nostre bandera; mes com braus eran nostres cantaires en llençar per l'am-

[19] «*Catalunya Nova*» (periòdic-programa), any II, núm. 5, 7 d'agost de 1897.

[20] MORALES PAREJA, Manuel (Granada, 1864 - Barcelona, 1932). Tenor. Estrenà *La Fada*, de Morera, a la Quarta Festa Modernista de Sitges (14 de febrer de 1897). Fou alcalde de Barcelona (1918-19). Milità al partit radical. Com a tenor havia debutat al teatre Eldorado amb *Cavalleria rusticana*, de Mascagni, el 1895.

ple espay cançons de la terra, plenas de llum y de vida, braus foren en agruparse al entorn d'ella y defensarla, perque aixís fentho defensaban la enlairada y formosa trilogia de l'apostol Clavé, *Pogrés* (sic), *Virtut y Amor* al ensemps que l'escut gloriós de nostra terra, Catalunya.

Diu referentse a có que escribim el,

«Diario de Tarragona»:

«En nombre de Tarragona protestamos de la agresión de que fueron objeto los orfeonistas de *Catalunya Nova* y los coristas que apedrearón y causaron contusiones a dos individuos pertenecientes al primero de dichos coros, debían tener presente que estaban en una población que no era la suya y que por consiguiente habían de guardar respeto a sus honrados habitantes que con nosotros protestan de tan incalificable proceder.

Cuanto dijéramos de la acertada ejecución de dichas piezas fuera pálido ante la realidad; solo diremos que los aplausos se sucedían y que el distinguido público que asistió al concierto pidió con insistencia la repetición de casi todas las piezas.

La ovación no pudo ser más espontánea ni más franca y por ello felicitamos al maestro D. Enrique Morera y a la sociedad coral *Catalunya Nova* que ha venido a llevar por nuevos derroteros a las sociedades corales.»

«La Opinión»:

«No nos metemos a discutir el fallo recaído, del Jurado, pues por ocupaciones perentorias no pudimos asistir al certamen, pero sí, que debemos hacer constar nuestra más enérgica protesta contra el brutal atropello de que fue objeto la sociedad mentada.»

«Diario del Comercio»:

«A la salida del festival hubo una pequeña colisión entre los coristas de las sociedades postergadas y la *Catalunya Nova*, del cual resultó rasgado el estandarte de esta y dos o tres contusos.»

«El Francolí»:

«Protestamos enérgicamente del acto brutal cometido contra los obreros que forman la sociedad *Catalunya Nova*.

«Numerosa y selecta concurrencia ocupaba todas las localidades. Cada una de las piezas que cantó dicha asociación alcanzó franca ovación, viéndose obligada a repetir *Els Pescadors*, pieza obligada en el Certamen verificado anteayer y para aca-

llar los aplausos del público *Els Segadors*, canción popular amenizada por su director el reputado maestro D. Enrique Morera, quien tuvo que presentarse ininidad de veces al palco escénico reclamado por los entusiastas aplausos del público, el cual solicitó, terminada la última pieza del programa, se cantara la inmortal *Marsellesa* de Clavé, que se interpretó de una manera magistral.

«Fue el acto de anoche en el *Ateneo Tarraconense*, a la par de profunda admiración a la mejor asociación coral de Cataluña, de enérgica protesta contra el atropello salvaje de que fué objeto dicha sociedad por parte de algunos coristas no satisfechos del fallo del Jurado.»

Y aném a dir quelcóm del concert celebrat en el *Teatre Tivoli* lo dia 24 de Febrer a la memoria d'en Anselm Clavé y en celebració del XXIV aniversari de la seva mort [21].

El programa compost tot d'obres de tant excels mestre, foren els següents:

De bon matí, Els Xiquets de Valls, Goigs y Planys, La Brema, Flors de Maig, Els Pescadors, Somni d'una verge, La Maquinista, Ester y El Pom de Flors, aquestes tres últimes amb acompanyament d'orquestra.

Parlant d'aquet concert diu entre altres coses, có que segueix:

«El Regionalista»:

«Los aplausos foren nutrits particularment en *Els Pescadors*, que tingueren de repetir-se en mitj d'un verdader entusiasme que ratllá en deliri.»

«Diari de Barcelona»:

«y bajo la enérgica batuta del maestro Morera fueron cantadas por el coro con gran ajuste y colorido. Aunque, por lo largo del programa no se pudo acceder a todas las repeticiones que el público pedía, hubo que hacer una excepción en favor de *Els Pescadors*»

«La Renaixensa», en una llarga resenya també falaguera y lloable per a nostre entitat diu:

«Al sortir del teatre els joves entusiastes exclamaven: ¡quin geni en Clavé! y els vells, los que tal volta presenciaren l'estreno de les obres que ahir s'executaren, deyan tots estranyats: ¡Com torna aquell temps! ¡Si tornés en Clavé!»

[21] «Catalunya Nova» (periòdic-programa), any III, núm. 6, 24 de febrer de 1898.

9 La Vanguardia, fá una resenya completa sobre la personalitat y obra d'en Clavé y després del concert, dient entre altres coses lo que segueix:

«*Les Flors de Maig*, ese canto tierno impregnado de poesia y color, que parece haber sido escrito en uno de esos momentos en que el cerebro y el corazón se complacen en recuerdos juveniles, surgió anoche con toda espontaneidad, hechizando con sus encantos. Con toda fuerza descriptiva, con todo el poder de la harmonia de que hizo gala el autor fueron entonados *Els Pescadors*. Y *Els Xiquets de Valls*, *Goigs y Planys*, *Ester*, *El somni d'una verge* y *La Maquinista*, canciones populares en Cataluña, consiguieron ser interpretadas debidamente, pudiendo gozarse con la ejecución afiligranada y justísima que obtuvieron.»

«La Protección Nacional»:

«En la segunda parte, conquistaron los coristas un exitazo; principió esta con la genial *Brema* dicha y dirigida con acierto e intención; siguieron las poéticas e inspiradas *Flors de Maig* que fueron como siempre ovacionadas. *Els Pescadors*, que no nos cansaremos en decirlo: como los dirige Morera no son *Els Pescadors* a que algunas batutas rutinarias nos tienen acostumbrados, sino unos *Pescadors* nuevos e inimitables. El público tributó una ruidosísima ovación al maestro Morera y a sus *hijos artísticos*, rayando a tal altura el entusiasmo producido por *Els Pescadors* y siendo tantas y tantas las voces que casi delirantes que pedían la repetición, que a pesar de haberse preparado ya los profesores de la orquesta y casi haber empezado el número siguiente, fué precisa una segunda audición y de haber sido humanamente posible, gustoso habría aceptado el público se hubiesen repetido hasta cien veces.»

Heus aquí trascriu en aquesta memoria historial l'exit, destacantse en gran manera la formosura d'execució en cantar els tant nomenats *Pescadors*... y per a que's veigi una opinió contraria y com detall curiós incloch aquesta carta que publicá el

«Diluvio»:

«Nos escriben:

Con motivo de haber celebrado la Sociedad coral *Catalunya Nova* en el *Tivoli* ayer un concierto todo compuesto de obras de Clavé en conmemoración del 24º aniversario de su muerte, asistí a dicho teatro, deseoso de oír por vez primera aquella sociedad fundada y dirigida por don Enrique Morera. Como estaba acostumbrado

a oír la que fundó y dirigió el malogrado Clavé o sea la de *Euterpe*, fiel intérprete, noté en la *Catalunya Nova*, particularmente en las obras a voces solas, una distinción que mas bien parecia una parodia de lo que escribió Clavé, ya por la falta de colorido y expresión como por la fuga o precipitación en los compases de un afecto (sic) desastroso.

Francamente, el señor Morera, furibundo catalanista, se le notan tendencias al transformismo a lo creado, que debería abstenerse como se ha visto en la obra *Ester*, traducida al catalán pero aun se (ha) atemperado en esta pieza a la verdad de la nota musical.

Como la mencionada *Catalunya Nova* concurrió al certamen que tiempo atrás se celebró en Tarragona, se comprende, pues, los disturbios que en aquella ciudad se produjeron con motivo de haber cantado *los Pescadors* de Clavé de un modo desconocido, como igualmente lo fueron en la velada del aniversario mencionado. Por lo demás, la *Catalunya Nova*, que canta sin nota a la vista, canta con mucho ajuste, y por esto merece aplauso.

La velada objeto de este escrito revistió caracter de solemnidad musical. La verdad en su lugar.

Un antiguo claverista.»

Comentaris?... ¡podrien fersen-hi molts!, mes deixemlos y diem que en el mes de Març y en el dia 18 don nostre entitat y altre també en aquet lo dia 29 de Maig y despres d'aquets ve el *Gran concert* per a donar a coneixer fragments de la Misa de Requiem del mestre Morera al *Teatre Lirich* lo dia 16 de Juliol [22] y que n'era dedicada al *Rey En Jaume el Conqueridor*.

Per temer ferme pesat al trascriurer aqui lo que digueren d'ella y se executió los diaris tots, no ho faig, pero si diré que com tot lo altre que's cantá tingué un exit grós, triomfal.

S'estrenaren en aquet concert harmonitzades pel mestre Morera las següentes composicions: *La mort de la nuvia*, *El testament d'Ameli* y *Els tres tambors*.

Y no descansan de sa tasca febrosa, don la *Catalunya Nova* el 24 del mateix més en son estatge, altre concert y fins el 17 de Setembre que fá una visita a la societat choral «*El Llobregat*» de Hospitalet no don altre concert seguint després el del 24 del mateix a l'estatge social y d'aquí pasém al que s'organitzá en honor a sa visita a l'entitat d'els eminents

[22] «*Catalunya Nova*» (periòdic-programa, any III, núm. 7, 16 de juliol de 1898.

artistas *Vincent d'Indy* [23], *I. Albéniz* [24] y *Mr. Crickboom* en el dia 15 de Novembre.

En altre lloch transcriuré lo que escrigueren en nostre *llibre d'or* aquets pulcres artistes [25].

Y yá sóm al últim mes de l'any o sia Desembre y heusquí que comensa una campanya injusta contra nostre entitat desde les columnes de l'Aurora orgue de *l'Associació de Chors de Clavé* [26], campanya que la porta a terme en Eusebi Benages. Resultat d'aquesta campanya? Que *Catalunya Nova* arreu ahont vá, conquereix nous triomfs, gloria y llorer.

Acaba sa brillant tasca, *Catalunya Nova* en l'any 1898 anant a cantar en el dia 15 de Desembre a l'esglesia parroquial dels Sants Just y Pastor de la ciutat la *Misa de Gloria* d'en Morera per comte de l'ilustre *Colegi d'Abvocats de Barcelona* en celebració de la festa de son Patró, San Raimond de Peñafort [27].

Comensém a dir quelcóm de la tasca feta en l'any 1899.

Comensa aqueta entitat donant un concert el dia 5 de Febrer en l'estatge social y ve tot seguit l'excursió a *Almeria* [28] en el més de Març y durant los dias 10 al 18. L'exit tingut, fou gran, delirant; acompanyaren el chor en sa visita a dita població els senyors Josep Puig, redactor de *La Veu de Catalunya*, Josep Casanovas de la *Publicidad*, Jesús Marcos Beltrán [29] de *La Vanguardia* y en Bonaventura Bassegoda [30] de *La Renaixensa*, quins diariament donaven noves de *Catalunya Nova* a sos respectius diaris per a goig de les famílies dels cantaires y pera complaure a tot un públic qu'estimava a nostre entitat y estava frisós de saber l'exit que tindriem en terres de Castella.

En el mes de Maig es don altre concert en l'estatge y altre en aquet també en 11 de Juny, venint en el dia 24 del mateix més el donat al *Teatre Nou Retiro* [31] en quin se dona a conèixer el *Preludi* del tercer acte de *Les monges de Sant Aimant*, d'en Morera y l'estrena de la cançó *Primavera Eterna*, lletra del malhaurat Guanyabens y música d'en Morera.

Prengueren part en aquet concert, 70 homes, 30 nois y 60 professors d'orquestra.

Es el dia 2 de Juliol que fá nostre entitat una visita a la ciutat de *Tarrasa* ahont dona un concert popular a la plasa de la casa la Vila y altre al *Teatre del Retiro*; el dia 9 del mateix més ne don altre

la «Societat Catalana de Concerts», quatre concerts de Quaresma que feren gran sensació a Barcelona. El 1898 en dirigí quatre més per a la «Societat Filharmònica de Barcelona». El 1896 fundà la cèlebre «Schola Cantorum» de París, que dirigí des de 1909. Retorná a Barcelona encara en 1908, 1917 i 1930. El 1921 el Liceu estrenà la seva òpera *L'Étranger*.

[24] Naturalment, es tracta d'Isaac Albéniz.

[25] V. pàg. 58.

[26] No se'n conserven exemplars d'aquesta època ni a l'Arxiu Històric de Barcelona, ni a la Biblioteca de Catalunya, i no els hem pogut consultar.

[27] Enric Morera, a *Moments viscuts...*, p. 45, diu que habitualment la celebració era encarregada a l'«Orfeó Català» i que aquest any ho fou a «Catalunya Nova», cosa que molestà profundament l'«Orfeó».

[28] L'expedició a Almeria tingué gran ressò, per l'acte de propaganda que representava. L'expedició sortí el 10 de març de 1899, però es veié impossibilitada de passar gaire més enllà de Xàtiva, degut a les pluges torrencials que havien malmès la línia de ferrocarrils. Aleshores l'expedició retornà a Xàtiva, on l'orfeó «El Españolito», en assabentar-se del que passava, invità la coral catalana a donar un concert al seu local. L'acte tingué un gran èxit, que es repetí quan el mestre Morera féu cantar els seus homes davant el monument a l'Espanolito. Encara, quan per fi pogueren reemprendre el viatge, es despediren cantant a l'estació. Finalment, la nit del 14 de març arribà «Catalunya Nova» a Almeria, després d'haver hagut de prescindir d'assistir a la cerimònia d'inauguració del ferrocarril de Linares a Almeria, com havia estat programat en principi. La millor crònica de l'expedició pot trobar-se a «La Renaixensa» (articles de Bonaventura Bassegoda). Sembla que l'expedició havia estat financiada per un industrial català, Ivó Bosch, que aleshores residia a Almeria.

[29] BERTRAN, Marc-Jesús (Barcelona, 1877-1934). Periodista i crític musical de «La Vanguardia» i d'altres diaris. El 1926 publicà *El Gran Teatre del Liceu*.

[30] BASSEGODA i AMIGÓ, Bonaventura (Barcelona, 1862-1940). Arquitecte i escriptor. Fou redactor de diversos diaris catalans i publicà obres de teatre. Fou l'arquitecte de la casa Rocamora (Passeig de Gràcia-Casp) i del casino de Masnou, etcètera (cf. Gran Enciclopèdia Catalana, III, Barcelona, 1971, 309).

[31] «Catalunya Nova» (periòdic-programa), any IV, núm. 8, 24 de juny de 1899.

[23] INDY, Vincent d' (París, 1851-1931). Compositor, deixeble de César Franck. El 1895 dirigí, per encàrrec de

11 al *Centre Catalanista* de Mataró, el 23, al *Teatre Euterpe* y el 27 al *Centre Català de Mataró* també.

Catalunya Nova el 3 de Setembre va a *Granollers* amb motiu de celebrar aquesta ciutat sa festa major, cantant en l'ofici la *Misa de Gloria* y a la tarde en el *Centre L'Unió*; dona un concert nostre entitat el dia 10 del mateix més a la simpática vila de *Sitges*, cantant també la *Misa de Gloria* en el Santuari de *Nostra Dona del Vinet* y per la tarde concerts al *Teatre El Retiro* y al xamós *Cau Ferrat* den Rusiñol que assistí a la festa y portá pels carrers de tan escayenta vila, nostre bandera. L'exit fou gran.

El 24 y 25 del mateix més, a *Sallent*, també amb motiu de la *Festa Major*; el 31 d'Octubre concert a l'estatge donant a conèixer la composició *El Sol* d'en Morera; altres els dies 7 y 31 de Desembre en quin primer s'estrena la cançó popular d'en Morera, *Presentes de Boda...* y prou per aquet any y pasém el 1900.

Es el dia 24 de Febrer que's dona un concert a l'estatge social; altre a l'estatge també el dia 18 de Març en quin s'estrenan les cançons harmonitzades per en Morera, *A la porta de sa aimada* y *El bon caçador*.

Catalunya Nova amb motiu de l'exposició Universal de París, comensa els treballs preparatius d'una excursió a la *villalumier*, excursió que malhauradament no pogué efectuar-se ya que'l govern que regia l'Espanya aleshores no ho cregué oportú o tingué por que nostre entitat verament catalanesca, fés sentí amb tota sa força las veus d'aquets braus cantaires cataláns proclamant per mitjà de sas cançons el sentí de tot un poble que sempre ha demanat serne lliure...

Vegis lo que dieren los periodichs *Heraldo de Madrid* primer y el *Pais* segonament, quins parlant entre altres coses, çó que segueix:

«Heraldo de Madrid»:

«Los Segadors»

«es el discurso de propaganda mas eficaz que emplea el catalanismo; se canta en todas las fiestas populares, lo repiten todos los orfeones, se solemniza con sus sonidos los actos de la vida de un pueblo y, poco a poco, ha ido convirtiéndose en protesta cantada contra el imperio de Castilla y en nuncio de desdichas futuras con su *bon cop de falç* que parece encerrar los negros vaticinios del *ça ira*.

Gracias a la educación musical del pueblo catalán ha podido hacerse esto, que sería poco menos que imposible en

cualquier otra región de España. Se ha podido propagar una idea política cantando; se ha podido substituir el club con el salón de conciertos y la tribuna con la butaca y lo que era doctrina de personas cultas nada mas, ha pasado a ser credo de las masas. Donde no hay persuasión, hay fé. No se puede hacer más con el divino arte.»

Y vegis lo que diu el según, que's ben estrident.

«El Pais»:

«Manifestación contra España».

«Y vamos a otra cosa.

Se está preparando en París una manifestación contra España. Si el señor Silvela continuara en el Ministerio de Estado claro que no habría esperanza de Remedio puesto que tal fatal personaje, no haría caso alguno. Pero, pues hay ministro nuevo, debe suponersele pratriotismo (sic), mientras no se demuestre lo contrario. Ese pratriotismo le obliga a impedir que tal manifestación se verifique.

He aquí el asunto. En el Palacio del Globo terráqueo de la Exposición universal se van á dar conciertos. En estos conciertos se va a tocar la *música anti-española de Morera*. Yá están aquí las partituras y yá se está ensayando el poema *Catalonia*.

Dirige los ensayos el maestro Pujol, el mismo que tocó en Barcelona el inolvidable 10 de Mayo del pasado año.

Los coros van a cantar en francés el famoso lema:

Fora dels nostres camps, ventada insana
qu'ens prives d'alçá 'l vol;
fuig depressa, que l'aura catalana
ha de tornar gronxar l'antich breçol

Esto acompañado de muera España, de vivas a Cataluña libre, etc., lanzadas por los coros de Barcelona, *Catalunya Nova* que vienen al efecto, adornados con sus correspondientes símbolos, sin olvidar las barretinas — *ya el maestro Pujol se pone la suya en los ensayos* — será de un efecto poderoso.

Y el mundo entero podrá verlo y oirlo para llevar luego a los lugares más remotos la sensación de haber contemplado un parricidio.

Y ahora que el señor ministro de Estado cumpla con su deber, si es que acierta a cumplirlo.

J. L. Lapuya.

París, 23 de Abril de 1900

Com he dit avans, tingué que suspenders aquesta excursió [32], pero encar

[32] Vegi's la versió que dóna More-

avuy y haber pasat 19 anys, viu está en el fons del cor el desitj de portarla a terme... y si no m'enganyo, si nostres treballs no fallan lo que no pogué ferse aleshores o farém avuy y qui sap si amb motiu d'una grossa y trascendental data que marcará nova vida a la Nació Catalana.

Catalunya Nova continuant la tanda de excursions, visita l'industriosa ciutat de Sabadell en lo dia 13 de Maig donant un esplendit concert al *Teatre Euterpe*. Prengueren part en ell 120 cantaires.

El 2 de Juny dona altre concert al *Teatre Nou Retiro de Olot* ahont s'hi estrenaren *L'Hereu Riera* y *Jovent de l'Iglesias* y Esquerrá.

El 15 d'Agost altre volta a aquesta ciutat y en el *Teatre Principal* amb motiu de l'inauguració de l'Exposició Regional d'Olotina... y no trobo que's dongui altre festa y concert fins el dia 13 d'Octubre y aquet en son estatge.

Y prou per l'any 1900, encar que crech debia ferse quelcóm mes, empró per manca de detalls tinch que finir la resenya en aquet més com també tinch que dir que'l mestre Morera per afers particulars deixa la direcció de *Catalunya Nova* [33].

S'encarrega de la direcció de nostre entitat el mestre en Joan Gay [34].

La tasca de *Catalunya Nova* y aquet mestre si be n'es profitosa, no ho es amb tanta febrositat com ens tenia acostumats [35].

* * *

Deya yo en una memoria llegida el dia 10 de Maig de 1919 que malhauradament

ra d'aquests incidents (a la III Part, El mestre Morera i «Catalunya Nova», pàgina 68).

[33] No hi ha cap dubte que Morera deixà la direcció de «Catalunya Nova» a la darrerria de 1900, i que fou substituït per Joan Gay. Emperò, les biografies de Morera li atribueixen 14 anys d'activitat al front del cor, i el propi Morera ho afirma als seus *Moments viscuts*. Sobre això vegi's, la 3.ª part, «El mestre Morera i «Catalunya Nova»» (pàg. 66).

[34] GAY I PLANELLA, Joan (Barcelona, 1867 - Buenos Aires, 1926). Compositor. Fundà a Barcelona (1896) la «Institució Catalana de Música», que publicà un «Butlletí...» força interessant (1896-1900). Casat amb la contralt Maria Pichot, l'acompanyà al piano en recitals a Barcelona i a l'estranger, fins que ella se'n divorcià. Autor de sarsueles i d'altres peces. Els darrers anys recorregué Amèrica del Sud i les Antilles.

[35] D'ara endavant el cronista té una informació fragmentària. Nosaltres hem trobat, com a primer exemple de l'actuació de Joan Gay, la participació de «Catalunya Nova» a les representacions d'*Els primers freds*, peça teatral d'Ignasi Iglésias amb música de Morera (2 de març de 1901).

13 *Catalunya Nova* tingué un temps de decadència gran; que semblava que cansada de guanyar llores y gloria, s'hagués adormit sobre ambdues coses; que no sentia o no tenia dalit per a treballar; que no feya com era sa costum, alegrar per aquí y per allà al poble qu'escoltava sas cançons amb goig y les fruïa; que molt havia durat aixó, empró qu'avuy ya nó, qu'avuy *Catalunya Nova*, despertant de son llarch somni se redresava altre volta per a conquerir lo perdut y afegir á ses moltes glories, altres més... y si dich aixó es perquè no s'extranyi el que aquestas lletres llegeixi, que apenes fasi menció de nostre entitat, desde l'any 1901 al 1907.

El dia 27 de Maig d'aquet primer any y baix la direcció de son mestre Gay, don nostre entitat un important concert en honor de *La Lliga Regionalista* a la Plaça de Catalunya.

El dia 29 de Juny, altre concert vocal y instrumental al *Teatre Novetats*, ahont s'hi estrenaren dos bellas composicions, *Enterro* d'en Guanyabens-Morera y *Amb tu* d'en Massó Torrent-Gay.

A l'any 1902 entre altres concerts donats en l'estatge, mereix fer especial menció dels donats el dia 30 de Gené al *Teatre de les Arts* y els 27 de Setembre y 30 de Novembre, al *Palau de Bellas Arts*.

En 1903, te mestre nou [36], *Catalunya Nova* y es aquet en Josep M.ª Carbonell [37]

La tasca amb aquet mestre es també forsa profitosa, esent de justícia remarcar els exits guanyats en els concerts de la *Jovenut Autonomista* de Gracia, al *Teatre Nou* ahont se donaren 5 concerts matinals, al *Teatre Principal* el dia 27 de Setembre, al *Palau de Belles Arts* el dia 4 d'Octubre, concert que fou a benefici de la Creu Roja de Barcelona.

En el 1904, es donan 4 concerts a l'estatge, 1 al *Teatre de les Arts* el dia 17 de Setembre y altre al *Centro Artesano* el 16 d'Octubre.

Y pasém al 1905 amb mestre també nou: es aquet en Eusebi Bosch Humet [38]. Aquet com los altres treballa per a sostenir la *Catalunya Nova* en son lloch y a aquet afecte organitzá y portá a terme concerts tant importants com els donats en l'*Associació de Dependència Mercantil*, *Teatre de les Arts*, *Teatre Comich* y *Teatre Millás* de Martorell.

En 1906 y 1907 s'encarrega de la direcció de nostre entitat, el mestre Jaume Llobera Tost [39] quin organitzá varis concerts en l'estatge y als *Ateneu Barcelones*, *Foment de l'Esquerra de l'Aixamplis* y *Ateneu Enciclopèdich Popular*.

Y pasém al 1908 que s'encarrega de la direcció de *Catalunya Nova* el bon deixe-

ble d'en Morera y llorejat mestre en Casiá Casademont [40].

Aquet sentint dintre seu un dalit grós de treballar per a nostre entitat y l'Art organitzá un sens fi de concerts y funcions de teatre lirich-catalá.

Se don un concert al *Centre Artesá del Plá del Llobregat*, 3 de seguits al estatge social al *Parque de Barcelona* amb motiu de l'*Exposició Regional de Psicultura* (sic), altre al *Centre Nacionalista Republicá*, altre en l'*Ateneu Democrátich Regionalista* del Poble Nou, al saló *Teatre del Centre Aragonés*, altre; un al *Teatre Principal*, com també al *Teatre de l'Institut Benefich Social*.

Vetlladas organitzadas, moltes que no faig una resenya detallada perquè seria llarch en explicar, mes no obstant dech fer remarcar el grós exit en la d'Homeatge al tinent d'alcalde en *Martí Matóns* y en el de celebració del XIX aniversari de la fundació de *Catalunya Nova*.

El mestre Casiá deixa la direcció de nostre entitat en l'any 1917 despres de treballarhi en molt de profit y entra per a dirigirla el bon amich, deixeble del mestre Morera també, en Francesch Doria [41], quin també amb forta abnegació y voluntat, treballa d'acord amb lo C. Directiu per a fer obra ferma.

Son de remarcar, baix la direcció de dit mestre, els concerts donats en l'estatge amb motiu del XXII y XXIII aniversari de la fundació de l'entitat; el de *Homenat-*

[36] El cronista oblidà de consignar el curt període (mitjan 1902 - principis de 1903) que dirigí «Catalunya Nova» el mestre MANUEL MARTÍ (Barcelona, 1880-1948), fundador, el 1904, de la «Societat de Concerts Catalònia».

[37] CARBONELL, Josep Maria (? - ?). No n'hem trobat cap informació enlloc.

[38] BOSCH I HUMET, Eusebi (Barcelona, 1860-1947). Compositor. Autor de l'Himne de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i de diverses òperes, sardanes, etc.

[39] LLOBERA I TOST, Jaume (Barcelona, ? 1885 - ?). Només n'hem trobat referències esparses.

[40] CASEDEMONT I BUSQUETS, Cassiá (Banyoles, 1875 - Barcelona, 1963). Compositor i violinista, deixeble de Morera i de Crickboom. Fou viola de l'Orquestra Simfònica de Barcelona i de l'Orquestra Pau Casals. Autor d'òperes (*La dona d'aigua*, 1911), sarsueles, etc. Dirigí «Catalunya Nova» de 1908 a 1917 i de 1919 fins a l'extinció de la societat.

[41] DÒRIA, Francesc (? - ?). No n'hem trobat referències.

ge a la *Música Popular Catalana*; la sortida de *Caramellas* de l'any 1918 en quinas guanyà lo primer premi nostre entitat, en lo concurs organitzat a dit afecte per nostre Exm. Ajuntament; en el concert en honor de nostre soci cantaire *Pere Olivet*; en el del *Club Sportiu Jupiter*... y fineix l'any, entran al 1919 y amb ell, altre volta el mestre Casià Casademont, quin compenetrat de la tasca que vol portar a terme lo Conçell Directiu de l'entitat se posa a treballar per a conquerir el seu esplendor dels primitius temps.

Que la tasca aquesta es va complint y's veu coronada per l'èxit, no cal pas negarho y sinó diguintho els cantaires que el viuen y el públich que fruiex amb dalit la tasca que hem dit avans.

Y prou per avuy; d'aquí un quan temps, penso afegir y si nó altre company que'l meu carrech representi y aixis vulla ferho, altres notes en quinas tinch la seguretat hi marcarà el gran floreixament de nostre entitat que sols anhela tenir al redos de sa bandera y son mestre, Casià Casademont, el nombre de 200 cantaires per a fer una obra gran que será admiració de Catalunya y Espanya sencera, al ensemple que farém honor a eminents mestres d'arreu del món... empró per a devant de tots el gran apostol, fundador de chors, *poeta-músich en Josep Anselm Clavé*.

En el transcurs d'aquesta memoria-història he dit qu'estamparia en ella lo que han escrit diferents personalitats, mestres en l'Art: en nostre *Llibre d'or*.

Diu en Vincent d'Indy:

«Il n'est rien de plus émouvant et de plus consolateur dans la carrière de l'Art, que d'assister a des manifestations populaires, et parmi celles-ci, j'ai rarement éprouvé une impression plus prenante qu'en cette soirée amicale ou le chœur *Catalunya Nova* a chanté les belles mélodies populaires du pays catalán et le *Requiem* de mon cher ami Morera.

C'est un honneur pour moi d'avoir été admis au nombre des membres d'honneur de la société et une grande et artistique jouissance que cette soirée du 13 novembre 1898, que je ne saurais oublier.

Merci mes bons amis, et au revoir.»

Diu en I. Albéniz:

«*Catalunya Nova* me fá l'honor de demanarme el meu parer, al mateix temps

que l'ha demanat al mestre dels mestres, al inmens Vincens d'Indy; tot lo que vos diu ell, ho sento jo doblement; donchs que a la satisfacció artística que m'ha produït, uneixo la de ser catalá, y la de considerar que la vostre societat es una glòria per Catalunya. Visca ella mil anys.

Visqueu vosaltres y estimeuse al nostre gran Morera.

Barcelona, 13 novembre de 1898.»

Diu en M. Crickboom.

«Une belle soirée, une bonne impression d'art, de beaux chants, composés de voix genereuses, chantant la musique qu'ils aiment sous la conduite d'un directeur qui les comprend et les aime lui aussi.

Voilà la belle impression que j'emporte de cette soirée donné en l'honneur du grand maître Vincent d'Indy.

Barcelona, 13 novembre 1898.»

Diu en Joan Borrás de Palau [42].

«Al demanarme alguna cosa pera un album d'or, sento vivament que mon ingeni no tingui mes que *calderilla*. Mes si accepteu lo meu óbol vos dirigiré un afectuosíssim saludo, sortit dels fons del cor y amb ell un recort al sempre gran Mosen Jacinto Verdager qui nos aimaba ab aquestas notes brolladas al caliu d'una de ses admirables composicions poéticas.»

Diu en Eusebio Güell [43]:

«Mon benvolgut amich Carbonell:

Tinch que agrahirvos lo rato que m'heu fet gozar escoltant lo delicios concert que amb motiu del nové aniversari de la fundació de vostre celebrada societat coral *Catalunya Nova* haveu celebrat.

Vulga Deu que'l *Catalunya Nova* siga baix vostra batuta, nova era de llores per tots vosaltres i en be de l'Art.

Es lo desitj de vostre devot amich.»

Diu en Martí Matóns:

«A la societat coral *Catalunya Nova* deuré una de les satisfaccions més grans de la vida per ser la organitzadora del meu inmerescut homenatge que el Dte. 3er em

[42] BORRÁS DE PALAU, Joan (Barcelona, 1868-1953). Crític musical i compositor, autor de *lieder*, música religiosa, etc.

[43] GÜELL I BACIGALUPI, Eusebi (Barcelona, 1848-1919). Industrial i economista. Fou un dels fundadors de la Lliga de Catalunya (1887). Fundà la fàbrica de ciments «Asland». Fou decidit protector d'Antoni Gaudí.

- 15 dedica per la meua modesta gestió com a Tinent d'Alcalde del Districte.

Barcelona 10 Gener 1914»

Diu en Joaquim Sagnier [44]

«Surto d'eixa casa fortament impresionat. Coneixia *Catalunya Nova* de lluny y de fora. Avui la he coneguda de dins, vull dir, he conegut als seus simpàtics components, als quals prego me tingan com un dels mellors amichs y fervents entusiastes.

Ciutat, 10-1-1914.»

Diu en Enrich Morera:

«Amb recorddane de temps llunyans.

Barcelona, 15 Desembre de 1917»

Diu en Joaquim Pena [45]:

«¡Avant sempre! Ciutat, 15-12-17.

Diu en Daniel Samsó:

«Vostre admirador modest».

Diu en Francesch Doria:

«Tornaran els bons temps, millors encara si possible fós.»

Diu en J. Fontbernat [46]:

«Amb el poc temps qu'estich entre vosaltres he tingut temps de veurer qu'els vostres ideals son els meus. 15-12-17».

A continuació dono compte dels *diplomes* amb que s'honora *Catalunya Nova*:

Associació Popular Regionalista.

Ateneu Barcelonés.

Associació de Chors de Clavé.

Exm. Ajuntament de Tarragona.

Festival Verdi. Belles Arts.

Exm. Ajuntament de Tiana.

Ateneo Obrero de Barcelona.

L'Aplech Catalanista.

Llaçades en que s'engalana *nostra bandera*.

Ateneo Tarragoní.

Ateneo Barcelonés.

Centre de Dependents del C. y de l'I.

Daniel Samsó.

Societat La Granada.

Aplech de la Sardana.

Excm. Ajuntament de Badalona.

Centre Moral Instructiu.

Associació Dramática Artística.

Societat El Retiro de Sitges.

Federació Nacional de Dependents.

Ateneo Obrer del Dte. II^{on}.

A mes te nostre entitat una infinitat de *medallas y 2 placas d'argent*, una de *L'Associació Catalunya Autònoma y altre del Certamen Regional de Tarragona*.

Nostra bandera:

Es la de las *cuatro barras*; en el fons y en el centre y ha dibuixat *un sol esplendent*, sobre d'ell la *música*, representada per una *lyra* y amb la inscripció *Catalunya Nova — 1895 —*.

El projecte d'aquesta fou d'en *Santiago Rusiñol* [47] y fou pagada en sa casi totalitat, per la *colonia* de la ciutat de *Sitges* y el propietari de l'estampa *L'Avenç* [48].

Fou brodada per a l'esposa del mestre Morera y d'en *Santiago Rusiñol*, ajudant-las en sa tasca un bon estol de senyoretas de dita *colonia*.

Socis Honoraris de nostre entitat:

Na Maria

» Maria Gay [49]

[44] SAGNIER I VILAVECCHIA, Joaquim (Barcelona, 1864-1939). Advocat del cos jurídic militar, germà d'Enric Sagnier, arquitecte. Fou alcalde de Barcelona (1913-1914) i diputat a Corts per Arenys de Mar. En morir era general de divisió.

[45] PENA, Joaquim (Barcelona, 1873-1944). Musicògraf. Fou impulsor del wagnerisme a Barcelona, i un dels fundadors de l'«Associació Wagneriana» (1901), per a la qual traduï el text d'obres de Wagner i d'altres compositors, adaptant rigorosament el text de l'original al català. Fou crític musical de la revista «Joven-tut».

[46] FONTBERNAT I VERDAGUER, Josep (Bescanó, Girona, 1897). Col·laborador de Deodat de Séverac, amb el qual fundà el «Cor Català» de Perpinyà; ell fundà també el «Cor Occità» de París y la «Coral Séverac», de Tolosa del Llenguadoc. Prengué part als fets de Prats de Molló. El 1930 publicà *La batalla de Prats de Molló*, en el qual narrava aquests fets. De retorn a Catalunya, organitzà vers 1930 una coral anomenada «Els cent homes d'En Fontbernat». Des del 1939 resideix a Andorra. (Dec aquesta informació a Josep M. Ainaud.)

[47] Com diu abans el manuscrit, havia estat dissenyada per Rusiñol, i brodada per la promesa de Morera i altres noies de Sitges.

[48] Jaume Massó i Torrents.

[49] PICHOT DE GAY, Maria (Barcelona, 1879 - Nova York, 1943). Contralt. Es-

En Ivo Bosch
 » Angel Guimerà
 » Emili Guanyabens [50]
 » Jaume Borràs
 » Casià Casademont
 » Mr. Crickboom.
 » Vincent d'Indy.
 » Claudi Rossi
 » Emili Ciuró
 » Daniel Samsó.

Soci de Mérit

En Pere Olivet

Mestre Director-fondador

En Enrich Morera

Mestre Director

En Casià Casademont.

Socis fundadors de nostre entitat, segons acta de constitució del dia 30 de Novembre de 1895, en el primer pis, de la casa nombre 11 del carrer d'en Roig de la ciutat Barcelona.

En Francesch Barquet.
 » Victoriano Torres.
 » Francesch Monté.
 » Niceto Vilá.
 » Manel Babot.
 » Josep Saura.
 » Salvador Casanovas.
 » Joan Primpcep.
 » Manel Gil.
 » Jaume Guiu.
 » Antoni Muñoz.
 » Bartolomé Planas.
 » Ricart Saura.
 » Manel Olivé.
 » Miquel Baldrich.
 » Ramón Plana.
 » Conrat Maspons.
 » Josep Borrassé.

Primer Conçell Directiu de nostre entitat.

<i>President</i>	En Francesch Barquet.
<i>Vice-president</i>	» Antoni Muñoz.
<i>Secretari 1.er</i>	» Conrat Maspons.
<i>Secretari 2.^{on}</i>	» Francesch Monté.
<i>Tresorer</i>	» Victoriano Torres.
<i>Contador</i>	» Josep Saura.
<i>Arxiver</i>	» Niceto Vilá.
<i>Vocal 1.er</i>	» Manel Babot.
» 2. ^{on}	» Josep Borrassé.
» 3. ^{er}	» Ramón Plana.
» 4. ^{rt}	» Salvador Casanovas.

* * *

Concell Directiu de «Catalunya Nova» 1919.

President En Josep Madurell.
«reelegit»

<i>Vis-president.</i>	» Batista Alcoberro.	16
<i>Secretari 1.er</i>	» Joan Viñas.	
«reelegit»		
<i>Secretari 2.^{on}</i>	» Domenech Bertrán.	
<i>Caixer.</i>	»	
<i>Comptador.</i>	» Llorenç Ventura.	
<i>Arxiver.</i>	»	
<i>Bibliotecari.</i>	» Manel Tort.	
<i>Vocal 1.er</i>	» Manel Eixerés.	
» 2. ^{on}	» Agustí Devesa.	
» 3. ^{er}	» Vicens Belarte.	

* * *

Te nostre entitat avuy:

32 *socis protectors* y
 73 *socis cantaires* que *clasificats* per *cordes* donen el següent resultat:

23 *Tenors 1.ers*
 20 *Tenors II.^{ons}*
 18 *Baritons*
 12 *Baixos*

¡Confiem doblar-los!
Barcelona, 10 de Juliol de 1919.

IV. Algunes precisions sobre «Catalunya Nova»

És evident que el document que acabem de transcriure, malgrat els seus defectes, és el relat més complet que posseïm de les activitats de la societat coral «Catalunya Nova», i que resulta especialment interessant perquè, a més, les seves precisions ens faciliten l'accés a fonts d'informació — diaris, revistes, programes, etcètera — que permeten d'anar completant el quadre que el manuscrit esbossa.

Aportació important, ja que fins ara la bibliografia existent s'havia li-

tudià a Brusselles i a París. Casada amb Joan Gay, amb el qual actuà per tot el món. Es féu famosa en el paper de «Carmen», de l'òpera de Bizet. Es divorcià de Joan Gay i el 1913 es casà amb el tenor Giovanni Zenatello. El 1927 obriren una escola de cant a Nova York.

[50] GUANYAVENTS, Emili (Barcelona, 1860-1941). Escriptor. Col·laborà activament a «L'Avenç», «Joventut», etc. Moltes poesies seves foren musicades per Morera.

17 mitat a donar-nos una visió fragmentària — i sovint amb errors — dels primers anys de «Catalunya Nova», reduïda, de fet, a l'etapa dels anys 1895-1900 [51]. Ja hem comentat la proliferació d'errors a l'hora de citar la data de fundació de la societat.

Els orígens de «Catalunya Nova»

L'any 1895, Enric Morera passà a dirigir la societat coral «Euterpe» [52], en substitució de Joan Goula (fill), que l'havia dirigida els mesos anteriors. L'harmonia entre l'«Euterpe» i el nou director fou, però, de curta durada; probablement hi influí la seva visió personal i renovadora de la forma d'interpretar les obres de Clavé. El fet és que els concerts dels dies 24 i 30 de juny de 1895 Morera dirigí l'«Euterpe» [53]; dues setmanes més tard, el 14 de juliol, el mestre fundava «Catalunya Nova» amb elements procedents de l'«Euterpe» — probablement els que compartien els seus punts de vista artístics i polítics —, als quals s'afegiren cantaires d'altres corals [54]. Els cantaires eren de classe obrera, i sembla que la majoria no tenia cap instrucció musical [55].

Ja hem vist que la presentació de la nova societat coral es féu a l'Ateneu Barcelonès, el 7 de març de 1896; el primer concert popular fou al teatre Novetats, el dia 22 del mateix mes. Amb ocasió d'aquest primer acte totalment públic, l'entitat començà la publicació d'un «Periòdic-programa» titulat també «Catalunya Nova».

Les publicacions de «Catalunya Nova»

Ens deturarem en aquest punt, no sols perquè aquesta qüestió no ha estat del tot aclarida fins ara, sinó per-

què a través de les publicacions de la societat coral que fundà Morera aclarirem alguns punts que podríem qualificar d'«ideològics» del grup.

J. Torrent i R. Tasis, en llur *Història de la premsa catalana* [56], esmenten la publicació de «Catalunya Nova» de 1896 a 1898, i la represa de la publicació, amb diferent format, el 1900, confontent, a més, el número de 1902 amb una altra revista. Mossèn Baldelló [57] també esmenta una única publicació en lloc de dues.

Perque el cert és que són dues: el periòdic-programa per als concerts, i una revista mensual d'informació musical.

El periòdic-programa era de format i estructura idèntica als que editava des de 1859 la Societat coral «Euterpe» («El Eco de Euterpe»), però se'n distingia per la major qualitat de les col·laboracions que hi figuraven. El títol d'aquesta publicació era «Catalunya Nova» (Periòdic-programa dels concerts que dona la Societat coral «Catalunya Nova»); a la portada hi havia la programació corresponent a cada concert. D'aquest periòdic-programa se'n publicaren 9 números, eixits entre 1896 i 1901 [58].

[51] A les obres recents de Ramon Planes i de Miquel Saperes hi ha més detalls (fins el 1905).

[52] Societat coral fundada el 1850 per Josep A. Clavé amb el nom de «La Fraternitat», i que el 1857 adoptà el nom d'«Euterpe».

[53] Cf. «El Eco de Euterpe», any XXXVII (1895), núms. 604 i 605.

[54] «Diario de Barcelona», 9 de març de 1896, edició de la tarda, p. 2.978.

[55] IGLÉSÍAS, Ignasi: *Enric Morera*, pàgina 27.

[56] Vol. I, pp. 305, 400 i 418.

[57] BALDELLÓ, Mn. Francisco de P.: *La música en Barcelona*, p. 163.

[58] Potser prové l'error de Torrent i Tasis de la classificació de l'Arxiu Històric de Barcelona, que ha col·locat el núm. 9 del «Periòdic-programa» (1901) després dels 3 números de la revista mensual (1900), seguint l'ordre cronològic, com si es tractés d'una sola publicació.

La revista mensual també duia el nom de «Catalunya Nova» però amb el subtítol «Portaveu de la societat del mateix nom»; en sortiren només quatre números: febrer, març i abril de 1900, i un extraordinari, dedicat a la mort de Verdaguer, pel novembre de 1902. Les dues publicacions eixien de la Tipografia de «L'Avenç», amb el qual «Catalunya Nova» mantenia forts lligams, com comprovarem en analitzar el contingut d'aquestes publicacions. Tampoc no mancaren les proves de la volguda vinculació de «Catalunya Nova» a l'obra de Clavé.

Efectivament, el «Periòdic-programa» núm. 1 (22-3-1896) fa una declaració de principis: el manifest *Al públic*, citat al manuscrit (vegi's pàgina 48, nota 6). També inclou una poesia d'Emili Guanyavents (*A Clavé*), una biografia de Mendelssohn i altres informacions.

El núm. 2 (14-6-1896) duia un article de Jaume Massó i Torrents (*En Po*), una biografia de Schumann i la necralogia del cantaire Eduard Martínez.

El núm. 3 (28-6-1896) incloïa *La fira de Belcaire*, de Santiago Rusiñol, i poèsies de Jaume Massó i Torrents i d'Emili Guanyavents.

El núm. 4 es publicà l'any següent (18-7-1897); en l'article *Cançons del poble*, Santiago Rusiñol expressava probablement la «doctrina oficial» de «Catalunya Nova» en afirmar:

«Cantem en català els qu'havem nascut a Catalunya! Cantem i tinguem present que l'integritat de Grècia i la revolució francesa van fer-se amb una sola cançó i que, si'ns deixem conquistar per cants que no són nostres, pot-ser un dia no'n tindrem i ens faran falta...»

El núm. 5 (7-8-1897) publicava un fragment de l'*Atlàntida*, de Verdaguer.

El núm. 6 correspon al magne concert del 24 de febrer de 1898, en el qual es commemorava el

24.e aniversari de la mort de Clavé. El programa duia les obligades lloances dedicades al mestre: *A. Clavé*, de Joan Maragall [59]; *Sempre viva*, d'Emili Guanyavents; *Record*, d'Ignasi Iglésies.

El núm. 7 correspon al concert del 16 de juliol de 1898, en el qual s'interpretaren fragments de la *Missa de Rèquiem* de Morera, presentats al públic per primer cop. En un article dedicat a aquesta obra, Joaquim Casas-Carbó explicava que la missa s'havia d'haver estrenat a la catedral de València, cantada pel cor «Catalunya Nova», el 27 de juliol següent, aniversari de la mort del rei Jaume I, però que «la situació crítica en que posaven l'esperit públic les notícies de la guerra (de Cuba), que estava en un dels moments més difícils... ha sigut la causa de que'l Capítol de la Catedral de València desistís...».

El núm. 8 (24-6-1899) incloïa un capítol de *Les presons imaginàries*, de Pere Coromines, que s'acabava de publicar.

Després de dos anys de silenci surt el darrer número: el 9 (29-6-1901). A la portada hi figura ara Enric Morera com a fundador, i el mestre Joan Gay com a director de «Catalunya Nova». El concert d'aquest dia fou potser el que clou l'etapa més brillant de «Catalunya Nova» que, des d'ara, com reconeix el manuscrit, perdrà importància i passarà per les mans de diversos directors que no mantindran, en cap cas, el nivell assolit per Morera. En el programa hi ha una novetat: la participació de la muller de Joan Gay, la contralt Maria Pichot, com a solista. Interpretà, entre altres, dues àries de Händel que mai no s'havien interpretat a Barcelona. Un article, *Al públic*, ex-

[59] Reproduït a l'edició de les *Obres Completes* de l'Editorial Selecta, Biblioteca Perenne, Barcelona, 1947, pàg. 724.

19 plicava el canvi de direcció de «Catalunya Nova» [60].

L'anàlisi del contingut d'aquest periòdic-programa ens proporciona, doncs, un testimoni ben clar de les relacions de «Catalunya Nova» amb el món català de final de segle. Ens ho confirmarà l'anàlisi de la revista «Catalunya Nova» que començà a sortir, com ja hem dit, el 1900.

El núm. 1 (febrer de 1900) commemorava el 26.e aniversari de la mort de Clavé i explicava els seus propòsits en un editorial que lamentava la falta de comprensió de les corals «germanes» (les claverianes). Incloïa articles de Joan Maragall (*L'obra d'en Clavé*); Joan A. Peypoch (article sense títol en el qual comparava Clavé amb Wagner); Eugeni Ors (sic) (*Els chors*); Joan B. Espadaler (*Continuem la seva obra*), etcètera. Finalment s'incloïa el programa del concert commemoratiu de l'aniversari [61].

El núm. 2 (març de 1900) és interessant perquè reflexa l'intent de «Catalunya Nova», encara dirigida per Morera, de formar un conjunt de societats corals: la Federació de Cors Catalans. En parla Jaume Pahissa, que comença exposant punts de vista sobre els cors de Clavé en el seu article *La «Federació dels Cors Catalans»*: «Mort en Clavé... els que l'han succeït en la direcció dels cors no han tingut el talent indispensable per a continuar la seva obra ni molt menys per a obrir-li nous camps... l'esplendor de l'Associació ha disminuït i son prestigi musical ha quedat del tot anullat.

»Tant llarga època de decadència ha de tenir un terme... però aquesta salvació no és possible que la procurin els mateixos que l'han portada pel camí de la degeneració: és precís que gent nova, a l'alçada de l'art modern universal, si bé amb el cor i caracter de sa terra, que compregui am tota sa grandesa la música popular... emprengui l'obra de regeneració de l'art coral a Catalunya... enlai-

rant tot lo possible l'educació musical del poble.»

Són particularment interessants aquestes afirmacions, i les que ara reproduïrem, perquè contribueixen a evidenciar quins eren els motius pels quals les societats corals claverianes no veïen amb bons ulls «Catalunya Nova», i quina podia ésser la diferència en llurs interpretacions de l'obra tant política com musical de Clavé.

Efectivament, en un altre article d'aquest segon número, titulat *Clavé i «Catalunya Nova»*, degut a C. Capdevila i Recasens trobem res menys que l'eco de la polèmica generalitzada els darrers anys del segle: la lluita entre els italianistes i els wagnerians. «Catalunya Nova», lògicament, pren el partit dels segons, i acusa els altres:

«...l'amanerament... s'observa en tots els cors catalans; ells (els mestres directors) són la causa de que les nervudes cançons del mestre perdesin aquella feréstega ingenuïtat tant catalana, empolainant-los am deixos de música italiana, en mal hora tant arrelada entre nosaltres, i am la que tant conformes s'hi han mostrat quasi tots ells, i per això han dit que Clavé no tenia tècnica, ja que en res les obres d'aquest semblaven a les dels autors de la seva devoció, i aferrats an aquests principis, quan en la partitura han trobat unes lletres que diuen *fort* o *molt viu*, li han volgut esmenar la plana i... l'han deixat aigualit: i dels esplèndids poemes del Mestre n'han fet esmortuïdes ombres, convertint aquells braus *pescadors* de colrada pell i aquells *xiquets* de musclos espatlles, en remat de nois de cases bones incapaços d'alçar la veu per por de destorbar la seràfica digestió del papà. No han vist que'n Clavé pintava del natural... i... quan han trobat passatges

[60] No precisa la data.

[61] Segurament la revista pretenia inicialment de substituir el programa.

plens d'aquell sentiment mascle tant freqüent an en Clavé (han cuitat a) capgirar-los i disfreçar-los de sentimentalisme ridicol perque semblés sin trossos d'òperes carrinclones...»

I més avall afegeix: «...no hi ha cap coro català que canti cap obra estrangera, ni grossa ni petita... [62] Respecte d'això, bon exemple tenien amb en Clavé quan aquest va ésser el primer mestre que va executar música den Wagner a Espanya, quan encara'l mestre alemany era discutit per tot el món.»

I encara, a la pàgina 4 d'aquest mateix número, una lletra de Josep Monés comentava que la gent «va als concerts (tradicionals) claverians a riure», i a la *Crítica musical*, Enric Morera blasrava la interpretació de *Les flors de maig* per l'Orfeó Català», en un to que «resulta pretençios i encarmelat».

Finalment, Josep A. Peypoch, en *El «Festival de l'Associació de Cors de Clavé»* (pàg. 5) els retreu l'actuació, entre peça i peça, d'un baríton que cantà *Non l'amo più* acompanyat al piano [63], i censura aquestes interpolacions estranyes al que, segons el propi Clavé, hauria d'ésser un festival.

A la pàg. 6, Adrià Esquerrà [64], en l'article *Ídols de pega*, deixava el mestre Bretón per anar a collir papers, com vulgarment es diu. L'ocasió era, sembla, l'estrena a Barcelona de *La Dolores*. (Al número següent, d'abril de 1900, hi havia la resposta, dolorida, de Tomás Bretón i una nova fiblada del polèmic Adrià Esquerrà: *Carta oberta al Sr. D. Tomás Bretón*.)

I a la secció *Garbelladures* (pàgina 7) hi ha encara més atacs contra l'Associació de Cors de Clavé.

Amb el número 3 de la revista s'interrompé la publicació fins l'any 1902, (en el qual aparegué el número extraordinari dedicat a Verdàguer). Aquest tercer número s'iniciava amb un editorial: *A propòsit d'un embarc*, relatiu a un fet succeït a

l'Orfeó Català» que mereix alguns detalls més.

L'any 1898 algú formulà una denúncia contra l'«Orfeó Català» per defraudació del fisc. Després d'haver interposat diversos recursos, l'entitat fou sancionada amb una multa bastant crescuda que es negà a pagar. Amb aquest motiu, el 21 de març de 1900 els agents del fisc es presenten al local social de l'«Orfeó» i hi embargaren tot el que trobaren, incloent-hi la senyera, peça imprescindible aleshores en tot concert públic.

Precisament l'endemà l'«Orfeó Català» havia de cantar al Liceu; el conflicte era imminent. El Governador civil oferí la possibilitat de treure la senyera del dipòsit per al concert i retornar-la-hi tot seguit d'acabar, però En Lluís Millet no acceptà. Segons la *Memòria administrativa i artística* de l'«Orfeó» de l'any 1900, aleshores «la Societat Coral Catalunya Nova... en nom de son Director lo Mestre Morera? posà á nostra disposició la bandera de dita societat...» [65]. Finalment les autoritats preferiren evitar l'escàndol i retornaren la senyera; d'altra banda, l'Ajuntament decidí pagar la multa i quan anava a fer-ho es trobà amb què un particular, que restà anònim, ja ho havia fet.

[62] «Catalunya Nova» es presentà amb quatre cançons de Mendelsohn, tres de Clavé i una popular, harmonitzada per Morera.

[63] L'any següent «Catalunya Nova» cauria en quelcom de similar: Maria Pichot de Gay actuà com a solista en el concert del 29 de juny de 1901.

[64] ADRIÀ ESQUERRÀ I CODINA (Barcelona, 1873-1927), fou ajudant de Morera en la direcció de «Catalunya Nova». Més tard fundà la coral «Nova Catalònia». Fou professor (1906-18) de l'Acadèmia Granados. Autor de les obres líriques *El testament* (1910), *L'aigua de la vida* (1911), etc. (Dec aquesta informació al senyor Jaume Rull i Jové.)

[65] Orfeó Català: *Memòria administrativa i artística corresponent a l'any 1900, llegida... lo dia 20 de janer de 1901...*, p. 10.

Barcelona, 1.er de Novembre de 1902

DOMICILI SOCIAL: LLAJÓ, 7, PRAL.

Catalunya Nova

Portaveu de la Societat del mateix nom

Número únic i extraordinari dedicat a Mossen JACINTO VERDAGUER

El producte net de la venda d'aquest número serà destinat a la subscripció per a'l monument a la memoria del gran poeta

Escolten

Avui sí que podem dir-ho en veu ben alta, que'ns trobem junts per a complir un acte hermós i digne.

Som aplec de forces entusiastes que ve a rendir homenatge al qui fou home i cantor entre nosaltres, al qui restarà fantasma de bel·leses seguint les generacions.

Les nostres voluntats necessitaven tant sols l'empenta que ha sabut unir-les per a convertir en cor compacte un sèns fi de melodies que en distintes tonades espargien igual lletania de lloances i records sagrats.

El pressentir no més tal espectacle de devota germanor, va afalagar a CATALUNYA NOVA, i aquesta entitat de fills del poble, sempre disposada a realitzar tot quant la faci mereixedora del nom am que varen batejar-la, ha fos milers de sentiments en un esclat de tons harmònics que resplendeixen ara com arc-en-cel, després pluja de llagrimes.

A nom, doncs, de CATALUNYA NOVA se us parla. Coses hi han que, tot i sent de sobres sabudes, un moment arriba en que han d'esser dites i escoltades,

10 centims

65 L'editorial de «Catalunya Nova» no fa esment de l'oferiment del nostre Morera, però diu: «La simpàtica

associació pot comptar amb el nostre *apoi* incondicional, que encara que debil, surt de l'ànima».

Resulta curiós de confrontar tot això amb la versió que el propi Morera donà de l'incident quan els darrers anys de la seva vida escriví unes breus — i agres — memòries [66]:

«Vaig enviar-los-hi a dir que sortissin a cantar al concert sense senyera. El públic, en veure-ho, faria una manifestació catalanesca, amb les naturals protestes, i aleshores sortiria una comissió de coristes del «Catalunya Nova» amb la seva bandera i l'entregariem al director.

»No varen acceptar-ho. Era un acte massa català i potser els hauria perjudicat la sèrie de concerts. Segons ells el sagrat sentiment de la Pàtria ha d'anar lligat amb el negoci i, per cap raó, el primer mai no ha de perjudicar el segon.»

Aquest tercer número el clou la publicació de l'Himne Boer, segons deia la presentació, «com nota d'actualitat i per esser-nos simpàtica la causa que defensen les Repúbliques sudafricanes».

Finalment, el 1902 es publicava el número extraordinari, al qual ja hem alludit, dedicat a la mort de Verdguer.

També, en data que no hem pogut verificar, «Catalunya Nova» gravà un disc de 78 r.p.m. amb les cançons *Els Segadors* i *No passareu*, editat per la casa *Odeón*.

El mestre Morera i
«Catalunya Nova»

Un altre punt sistemàticament deformat per la bibliografia és el de les relacions de Morera amb el cor de la seva fundació. El més important d'aquests errors és el que atribueix al mestre la direcció de «Catalunya Nova» durant catorze anys consecutius; això no impedeix que, al costat d'aquesta afirmació, es parli d'altres directors que portaren l'entitat els primers anys del segle.

L'origen d'aquest malentès es deu a la primera biografia «oficial» de Morera, la d'Ignasi Iglésias. Des

d'aleshores tothom ha repetit la xifra de catorze anys; gens estrany puix que el propi Morera ho afirma de passada en els seus *Moments viscuts* [67].

El manuscrit ens aclareix que en acabar l'any 1900 «el mestre Morera, per afers particulars deixa la direcció de 'Catalunya Nova'» i «...s'encarregà de la direcció de nostre entitat el mestre en Joan Gay».

Els afers particulars de Morera eren, evidentment, la temporada de «Teatre Líric Català» que organitzà amb els diners del seu pare i els propis al Teatre Tívoli [68], el gener-febrer de 1901.

Això no vol pas dir que Morera es desvinculés totalment de la societat coral que havia creat. Però des del 1901 és Joan Gay el director; així ho trobem ja en el programa d'*Els primers freds*, d'Ignasi Iglésias, representada al Tívoli per la companyia d'Enric Borràs. Les il·lustracions musicals d'Enric Morera eren «interpretades per la Societat coral 'Catalunya Nova' que dirigeix el Mtre. Gay». L'estrena fou el 2 de març de 1901.

Ja hem vist, també, com el número 9 del «Periòdic-programa» distingeix entre el «Mestre fundador» (Morera) i el «Mestre director» (Joan Gay). Després de Joan Gay (1901-1902) i del mestre Manuel Martí, que el manuscrit ignora, i que només dirigí «Catalunya Nova» uns mesos (1902-03), seguiren la tasca Josep M. Carbonell (1903-05); Eusebi Bosch i Humet (1905-06); Jaume Llobera i Tost (1906-08); Cassià Casademont (1908-17) i Francesc Dòria (1917-19), després del qual el mestre Casademont reprengué (1919) la direcció del cor.

[66] MORERA, E[nric]: *Moments viscuts* (*Autobiografia*), p. 47.

[67] MORERA, E[nric]: *Moments viscuts*, p. 49.

[68] PLANES, Ramon: *El mestre Morera...*, pp. 101-102; SAPERES, Miquel: *El mestre Enric Morera*, pp. 49 i ss.

La premsa de l'època, en les crítiques dels concerts, recull els noms dels diferents directors que s'anaren succeint al front de «Catalunya Nova», i en cap moment no esmenten el mestre Morera com a director després de 1900.

«Revista Musical Catalana» [69] informà els seus lectors de l'inici de l'activitat de Cassià Casademont: «Mercès a les gestions del seu fundador, mestre Enric Morera, s'ha encarregat de la direcció artística de la societat coral 'Catalunya Nova' el mestre en Cassià Casademont.»

Ara bé, potser aquest, deixeble de Morera, arribà a cedir ocasionalment la direcció d'algun concert al seu mestre, ja que, un any més tard, la mateixa revista alludeix a un concert, celebrat el 29 de juny de 1909, «que fou dirigit pels mestres En Enric Morera i En Cassià Casademont» [70]. I el 1912 ens diu, parlant d'un altre concert: «...(hi) prengué... part el vibrant chor que fundà i novament dirigeix el mestre Morera», i més avall esmenta obres «del sub-director de l'associació, el distingit compositor Cassià Casademont» [71].

Sembla, doncs, que Morera dirigí ocasionalment «Catalunya Nova» després de 1900. Ara bé, de 1901 a 1905 residí habitualment a Madrid [72] i només vingué esporàdicament. I de 1909 a 1911 visqué a Buenos Aires [73]. No té, doncs, cap fonament l'atribuir a Morera catorze anys de direcció de «Catalunya Nova», però no és gens estrany que molt més tard, arrodonint les xifres i adequant les dates a la del viatge a Amèrica (1909) digués que havia dirigit la coral durant catorze anys.

D'altra banda, creiem que el manuscrit no hauria deixat de reflexar una tornada de Morera a la direcció efectiva del cor, especialment quan l'autor alludeix clarament a la decadència que s'hi inicià des del 1901.

Mentre el mestre Morera el dirigí, l'activitat de «Catalunya Nova»

s'exercí en diversos camps, que després s'abandonaren o foren descu-rats. Un dels més remarcables és l'actuació política de «Catalunya Nova», de caire nacionalista català. Creiem que aquest és un dels sentits en els quals Morera volgué reprendre els ideals de Clavé i fer-los evolucionar, de la mateixa manera havien evolucionat els Jocs Florals de 1859 i havien portat a les Bases de Manresa de 1892 [73 bis].

En diverses ocasions, doncs, en l'època de Morera, veiem «Catalunya Nova» associada a actes polítics nacionalistes. Així, per exemple, el 10 de març de 1897, participà en l'acte

[69] «Revista Musical Catalana», número 49, gener 1908, p. 14.

[70] Íd., núm. 66, juny 1909, p. 227.

[71] Íd., núm. 90-91, juny-juliol 1912, pàgina 202.

[72] PLANES, Ramon, op. cit., pp. 151-155.

[73] SAPERAS, Miquel, op cit., pp. 102 i 106.

[73 bis] Ramon Pla i Arxé, en la seva Tesi de llicenciatura encara inèdita, *El núcleo intelectual de «L'Avenç»* (Dep. de Literatura Española. Fac. de Filosofía y Letras. Universidad de Barcelona. septiembre 1972), fa una comparació entre aquest i el moviment de la Renaixença que pot aplicar-se d'una manera bastant exacta a l'oposició entre «Catalunya Nova» i els «Cors de Clavé».

«Lo que el «Avenç» hizo y propugnó no fue otra cosa que intensificar la línea «renacentista». Si ésta propugnaba la vitalidad social del idioma, ellos le daban eficacia con la reforma lingüística; si los de la «Renaixença» impulsaban el remozado de géneros y temas, los de «L'Avenç» intentaban la introducción de la vanguardia europea para conseguir, igualmente, la plenitud literaria; si aquéllos buscaban el prestigio público de la lengua a base de «Jocs Florals», por ejemplo, éstos lo intentaban con una campaña masiva de traducciones; si unos aludían al regionalismo, los otros afirmaban decididamente el nacionalismo.»

Tot i que no cal confondre els cors de Clavé amb la Renaixença («Catalunya Nova» sí que cau en l'òrbita de «L'Avenç»), la comparació és aclaridora; ja hem vist abans, per exemple, que «Catalunya Nova» introduí el costum de cantar peces estrangeres a més de les catalanes.

de lliurament al cònsol de Grècia a Barcelona, P. Muzzópolo, d'un *Missatge a S.M. Jordi I, rei dels Hèl·lens*, redactat per Prat de la Riba, en el qual es felicitava el monarca «amb motiu de la lliberació de la illa de Creta de l'imperi dels turcs» [74]. Mentre el president de la Unió Catalanista, Antoni Sunyol, i una comissió dels signataris del document el lliuraven al cònsol, al carrer, davant de l'edifici, «Catalunya Nova» i l'«Orfeó Català» cantaven, alternant, «cançons patriòtiques i populars» [75].

Ja hem vist, en el manuscrit, la importància propagandística del viatge a Almeria (març de 1899), i, especialment, el ressò polític que tingué el projectat viatge de «Catalunya Nova» a París, per a cantar a l'Exposició Universal de 1900. Ens sembla interessant d'esmentar la versió que el propi Morera dona dels fets en els seus *Moments viscuts* ja esmentats. El principal problema amb el qual topà la coral era l'econòmic: no hi havia diners per a pagar el viatge dels 70 homes i 30 nois que la formaven. Morera no s'immutà: proposà — i la proposta fou acceptada amb entusiasme — de fer el viatge a peu, «sortint de la plaça Sant Jaume fins al cor de París», superant d'aquesta manera el de Maria Fortuny. Era, diu, a més, una forma de cridar l'atenció; arribar-hi en tren hauria estat com no anar-hi. I afegeix:

«Ho teníem tot resolt quan un corresponsal d'un diari de Madrid a París va dir que jo anava allí amb el cor a fer música separatista, i ens ho espatllà. L'empresari (algú ho financiava, per tant) va agafar por i se'n desdí» [76].

Morera vinculà també «Catalunya Nova» al moviment modernista. L'entitat, retratada per Rusiñol dirigida per Morera, formava part del món del Cau Ferrat. Un dels seus membres, el tenor Manuel Morales Pareja, fou protagonista de l'estrena

de *La Fada*, a la Quarta Festa Modernista (14 de febrer de 1897). Aquell mateix any, el 8 de setembre, «Catalunya Nova» actuà a Sitges, al Teatre del Retiro, i en aquesta ocasió estrenà «senyera». Dos anys més tard, el 10 de setembre de 1899, repetí la visita [77].

Anys després, Melcior Font deia a la «Revista de Catalunya» [78]: «Era l'entitat coral dels modernistes... 'Catalunya Nova', nada a l'ombra simbòlica de *L'Avenç*, féu musicalment el que va fer la revista en literatura sobre tot... Va revolucionar l'ambient. En Morera va aportar-hi el seu foc i la seva obra musical més pura i més viva».

Cal recordar, també, la col·laboració del cor a les representacions de *L'alegria que passa*, de Rusiñol — música de Morera — al Teatre Líric de Barcelona, on s'estrenà el 16 de gener de 1899 [79], i a les d'*Els primers freds*, d'Ignasi Iglésias, que ja hem esmentat.

La fi de «Catalunya Nova»

Si bé molts autors divergeixen, com ja hem vist, a l'hora d'indicar la data de fundació de «Catalunya Nova», podem assegurar, en canvi,

[74] ESTEVE, Martí: *Biografia de Prat de la Riba*, a «Quaderns d'Estudi», any III, vol. I, núm. 1, 1917. (Número dedicat a Prat de la Riba.) L'incident del Missatge a Grècia hi és explicat amb detall.

[75] (ROVIRA I VIRGILI, Antoni?): *Història del catalanisme*, a l'«Anuari dels catalans», Barcelona, 1923, pp. 54-55.

[76] MORERA, E.: op. cit., p. 48.

[77] PLANES, Ramon: op. cit., pp. 82-83 i 85.

[78] FONT, Melcior: *L'obra i els homes de L'Avenç*, a «Revista de Catalunya», volum V, núm. 25, any III (1926), p. 32. Aquest article és el que ha seguit Ramon Planes per a situar la fundació de «Catalunya Nova» el 1893.

[79] GUAL, Adrià: *Mitja vida de teatre. Memòries*, Barcelona, Editorial Aedos (Biblioteca Biogràfica Aedos, número 26), 1960, p. 96.

25 que hi ha unanimitat total a l'hora de parlar de la seva desaparició: no en parla ningú. Per aquest motiu hem procurat trobar-la, sense gaire èxit, tot i que no era el nostre propòsit de fer una investigació sistemàtica.

Ja hem comentat que cap autor no esmenta «Catalunya Nova» en actiu després de 1905; el manuscrit ens duu fins l'any 1919. Per tant, la primera suposició acceptable hauria estat que «Catalunya Nova» hagués desaparegut durant la Dictadura del 1923-30, atès el seu caràcter nacionalista — no oblidem que l'«Orfeó Català» fou clausurat pel govern el juny del 1925 i restà quatre mesos en aquella situació [80]. Però no és així. Repassant la «Revista Musical Catalana» posterior al 1919 i alguns programes de concerts d'aquesta època, hi hem trobat algunes referències:

- El 1920 «Catalunya Nova», dirigida per Cassià Casademont, celebrà el 25.^è aniversari de la fundació [81].
- El mateix any se celebraren concerts a l'estatge de l'«Orfeó Gracienc» i al Palau de Belles Arts, en homenatge a «Catalunya Nova» [82].
- El 8 d'abril de 1931, «Catalunya Nova» intervingué en un «Festival Morera», junt amb l'«Orfeó Gracienc» i la cobla «Barcelona-Albert Martí». El director de «Catalunya Nova» seguia éssent el mestre Casademont [83].
- El 1932 guanyà un premi al concurs de caramelles de l'Ajuntament de Barcelona [84].
- Estigué present a l'enterrament d'Amadeu Vives [85] i també féu acte de presència al del mestre Nicolau [86], el desembre de 1932 i març de 1933 respectivament.
- El mateix març de 1933 organitzà un concert amb la participació de solistes i de l'«Or-

feó Català». «Catalunya Nova» cantà a la primera part, dirigida pel mestre Casademont, que «sabé fer vibrar els seus deixebles» [87].

I, finalment, el 1935 prengué part en el concurs de caramelles organitzat per l'Ajuntament, el dissabte de Glòria — sense guanyar cap premi [88].

Aquesta és la darrera ocasió en la qual trobem «viva» la institució que fundà Morera. Un any i mig més tard, ja començada la guerra civil, Ràdio Barcelona, que publicava una revista del mateix nom, dedicà al mestre Casademont un programa radiofònic i un espai a la revista [89]. Però la referència que s'hi fa a «Catalunya Nova» és molt curta i resulta tan ambigua que no ens atrevim a adduir-la com a prova de la seva existència després d'iniciada la guerra.

La qüestió, doncs, com tantes altres, queda per resoldre. Si aquest treball ha contribuït a resoldre'n alguna, amb tot, haurem assolit el nostre propòsit.

[80] «Revista Musical Catalana», número 258-262, Juny-octubre 1925, p. 157.

[81] Íd., núm. 198-201, juny-setembre 1920, pp. 134-135.

[82] Íd., núm. 205-207, gener-març 1921, p. 44.

[83] Programa de l'«Orfeó Gracienc», propietat de l'autor.

[84] «Revista Musical Catalana», número 341, maig 1932 p. 213.

[85] Íd., núm., 348, desembre 1932, pàgina 508.

[86] Íd., núm. 351, març 1933, p. 128.

[87] Íd., núm. 352, abril 1933, p. 162.

[88] «Revista Musical Catalana», número 377, maig 1935 p. 229.

[89] «Ràdio Barcelona», any XIV, número 631, 14 de novembre de 1936, p. 3.

Bibliografia

A) Llibres

1. BALDELLÓ, Mn. Francisco de P.: *La música en Barcelona. Noticias históricas*, Barcelona, Librería Dalmau, 1943.
2. GUAL, Adrià: *Mitja vida de teatre. Memòries*, Barcelona, Editorial Aedos, Biblioteca biogràfica catalana, núm. 26, 1960.
3. HURTADO, Amadeu: *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps, 1894-1930*, Espugues de Llobregat, Edicions Ariel, 2.ª ed., 1969.
4. IGLESIAS, Ignasi: *Enric Morera*, Barcelona, A. Artís, impressor i editor, 1921.
5. LAMAÑA, Luis: *Barcelona filarmónica. La evolución musical de 1875 a 1925*, Barcelona, Imprenta Elzeviriana y Librería Camí, 1927.
6. LLONGUERAS, Juan: *Evocaciones y recuerdos de mi primera vida musical en Barcelona*, Barcelona, Librería Dalmau, 1944.
7. MARAGALL, Joan: *Obres completes, I*, Barcelona, Editorial Selecta, Biblioteca Perenne, núm. 1960.
8. MIRÓ BACHS, A.: *Cien músicos célebres españoles*, Barcelona, Ediciones Ave, 2.ª ed., 1955.
9. MORERA, E[nríc]: *Moments viscuts (Autobiografia)*, Barcelona, «Gráficas Barcelona», 1936.
10. ORS, Eugeni d': *Glossari, 1906-1910. Obra catalana completa, I*, Barcelona, Editorial Selecta, Biblioteca Excelsa, núm. 7., 1950.
11. PENA, Joaquim: *Enric Morera. Assaig biogràfic*, Barcelona, Institució del Teatre, Estudis (2.ª sèrie), núm. 17, desembre 1937.
12. PLANES, Ramon: *El mestre Morera i*

el seu món, Barcelona, Editorial Pòrtic, Col·lecció Llibre de butxaca número 55, 1972.

13. RAFOLS, J. F.: *Modernismo y modernistas*, Barcelona, Ediciones Destino, S. L., 1949.
14. SAPERAS, Miquel: *El mestre Enric Morera*, Andorra la Vella-Barcelona, Editorial Andorra, S. L., 1969.
15. TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael: *Història de la premsa catalana*, 2 vols., Barcelona, Editorial Bruguera, 1966.

B) Revistes

1. «ANUARI DELS CATALANS», 1923, Barcelona.
2. «BUTLLETÍ DE LA INSTITUCIÓ CATALANA DE MÚSICA» (Revista mensual editada per la Institució d'aquest nom), (1896-1900), Barcelona.
3. «CATALÒNIA», (1898-1901), Barcelona.
4. «CATALUNYA NOVA», Periòdic-programa dels concerts que dona la Societat coral «Catalunya Nova», (1896-1901), Barcelona.
5. «CATALUNYA NOVA», Portaveu de la Societat del mateix nom (1900-02), Barcelona.
6. «JOVENTUT» (1900-03), Barcelona.
7. «PÈL & PLOMA», Edició catalana (1899-1903), Barcelona.
8. «RÀDIO BARCELONA», any XIV (1936), Barcelona.
9. «REVISTA DE CATALUNYA», any III (1926), Barcelona.
10. «REVISTA MUSICAL CATALANA», (1904-1936), Barcelona.

C) Diaris

1. «DIARIO DE BARCELONA», Barcelona.
2. «EL DILUVIO», Barcelona.
3. «LA PUBLICIDAD», Barcelona.
4. «LA RENAIXENSA», Barcelona.
5. «LA VANGUARDIA», Barcelona.
6. «LA VEU DE CATALUNYA», Barcelona.